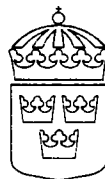

Utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU6

Nedrustning

1989/90
UU6

Ärendet

I detta betänkande behandlas de nedrustningsmotioner som väcktes under den allmänna motionstiden i januari 1989. Flertalet yrkanden har behandlats av utskottet i tidigare betänkanden. För en närmare redovisning av saken och av riksdagens ställningstaganden i dessa frågor hänvisas till tidigare betänkanden, senast 1988/89:UU4. I det följande läggs särskild vikt vid den utveckling som ägt rum under det senaste året.

Motionerna

1988/89:U401 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om Sveriges agerande för att förstärka B-konventionen i syfte att förhindra militärt utnyttjande av biotekniken i offensiva syften.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Jo601.

1988/89:U402 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det fortsatta ESK-arbetet,

3. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om förtroendeskapande åtgärder i norra Europa,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förhandlingarna om konventionella vapen,

5. att riksdagen som sin mening begär att regeringen tar initiativ till en studie om förstärkt skydd av civilbefolkningen i krig,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om program för kärnvapenedrustning,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förbud mot kryssningsmissiler,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationell kartläggning av skador som en följd av de franska kärnvapenproven i Mururoa,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationella förhandlingar för att förhindra kapprustning i rymden,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en konvention beträffande angrepp på kärnkraftverk,

11. att riksdagen som sin mening begär att regeringen i internationella fora aktualiserar sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen,

12. att riksdagen som sin mening begär att regeringen tar initiativ till en förändrad inriktning av IAEA:s verksamhet, i enlighet med motionen,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om heltäckande konvention mot kemiska vapen,

14. att riksdagen som sin mening begär att regeringen framlägger förslag till konkreta åtgärder för att förhindra marin rustning,

15. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om örlogsbesök av kärnvapenmakter,

16. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om en parlamentarisk arbetsgrupp för kärnvapenfri zon i norra Europa,

17. att riksdagen som sin mening beslutar uppdra åt regeringen att ta initiativ i syfte att få till stånd internationella regler för vapenhandeln,

18. att riksdagen som sin mening beslutar hos regeringen begära förslag om ett säkerhetspolitiskt forskningscentrum.

1988/89:U404 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om garantier för att fartyg vid främmande flottbesök ej är utrustade med kärnvapen.

1988/89:U405 av Margareta Persson m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige i fortsättningen inte skall ta emot utländska flottbesök, om garantier inte ges för att kärnvapen inte finns ombord,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige även i fortsättningen skall arbeta för en internationell överenskommelse i denna fråga.

1988/89:U408 av Jill Lindgren m.fl. (mp,vpk,c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om IAEA och NPT-avtalet,

2. att riksdagen begär att regeringen verkar för att art. 4 mom. 2 i NPT-avtalet stryks snarast möjligt.

1988/89:U409 av Margaretha af Ugglas m.fl. (m) vari yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär nytt förslag till medelsanvisning för att möjliggöra fortsatt forskningsarbete på rymdområdet i enlighet med vad som i motionen anförts,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om värdering av förslag på nedrustningsområdet ur ett nordiskt säkerhetspolitiskt perspektiv,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser för att åstadkomma ökade resurser för IAEA,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om överväganden angående fortsatt deltagande i sexnationsinitiativet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fortsatt svenskt arbete för en global konvention mot kemiska vapen,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om negativa säkerhetsgarantier och kärnvapenfria zoner,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående sådan inriktning av det svenska arbetet inom ESK:s säkerhetspolitiska del att balansen inom ESK-processen kan behållas.

1988/89:U410 av Göthe Knutson (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om angelägenheten av en heltäckande internationell konvention om förbud mot tillverkning, lagring och användning av biologiska vapen, samt ett effektivt kontrollsystem av efterlevnaden av förbuden,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om angelägenheten av en heltäckande internationell konvention om förbud mot tillverkning, lagring och användning av kemiska vapen samt ett effektivt kontrollsystem av efterlevnaden av förbuden,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om angelägenheten av att svenska regeringen i varje lämpligt internationellt forum och vid övriga lämpliga tillfällen agerar med kraft mot biologiska och kemiska vapen och deras användning samt arbetar för att samla världens alla nationer som undertecknare av effektiva konventioner mot dessa vapen.

1988/89:U412 av Birger Schlaug (mp) vari yrkas

1. att riksdagen ger regeringen till känna att Sverige i FN inte i fortsättningen bör stödja IAEA:s arbete att sprida kärnkraften och att Sverige aktivt bör reservera sig om FN beslutar uttala sitt stöd för IAEA,

2. att riksdagen ger regeringen till känna att Sverige aktivt skall verka för att det s.k. icke-spridningsavtalet formuleras om så att kärnkraftsspridning inte uppmuntras.

1988/89:U413 av Per Gahrton (mp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att se till att inga kärnvapenkapabla fartyg skall få gästa svenska hamnar utan garantier att de icke har kärnvapen ombord.

1989/90:U6

1988/89:U414 av Stig Gustafsson m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen i ESK eller i lämpligt FN-sammanhang väcker frågan om uttryckliga garantier för kärnvapenfrihet vid örlogsbesök,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande möjligheterna till en gemensam nordisk ståndpunkt i frågan om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande möjligheterna till ett samarbete med Nya Zeeland i frågan om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök,

4. att riksdagen begär att regeringen tar upp frågan om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök inom ramen för det s.k. sexnationsinitiativet,

5. att riksdagen begär att regeringen överväger möjligheten att i lämpligt FN-organ eller i ESK-processen ta upp frågan om begränsningar av främmande statsfartygs immunitet,

6. att riksdagen begär att regeringen överväger möjligheten att i lämpligt FN-organ eller i ESK-processen ta upp frågan om att finna former för särskilda markeringar av fartyg som bär kärnvapen.

1988/89:U415 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om FN:s fredsbevarande roll och möjligheter,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en noggrann analys av utvecklingen i Nordeuropa för Sveriges säkerhetspolitik,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svensk säkerhets- och neutralitetspolitik,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en kärnvapenfri zon i Norden,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det fortsatta ESK-arbetet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett fullständigt provstoppsavtal,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatta ansträngningar att få en fullständig anslutning till icke-spridningsavtalet,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en konvention om förbud mot utveckling, produktion och lagring av kemiska vapen samt förstörande av lager och produktionsanläggningar,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett system inom FN:s ram för redovisning av militära budgetar,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett system inom FN:s ram för registrering, kontroll och begränsning av den internationella vapenhandeln.

1988/89:U416 av Ingela Mårtensson m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förbud för fartyg som kan tänkas ha kärnvapen ombord att beträda svenskt territorium,

2. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till överläggningar med kärnvapenfria stater för att nå en gemensam policy när det gäller flottbesök och kärnvapen.

1988/89:U417 av Ingela Mårtensson och Ulla Orring (båda fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av WHO:s expertstudie "Kärnvapenkrigets effekter på folkhälsan och hälso- och sjukvården".

1988/89:U418 av Ingela Mårtensson m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tilläggskonferensen beträffande provstopp,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Frankrikes provsprängningar av kärnvapen i franska Polynesien.

1988/89:U419 av Birger Schlaug och Marianne Samuelsson (båda mp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar uttala sitt stöd för att frågan om kärnvapenfri zon får föras upp i Nordiska rådet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en parlamentarisk nordisk kommission bör tillsättas för att belysa frågan om en kärnvapenfri zon i Norden.

1988/89:U420 av Ingela Mårtensson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur ett medlingsinstitut skall kunna organiseras.

1988/89:U421 av Per Gahrton (mp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att den framför en offentlig protest mot de franska kärnvapenproven i Stilla havet.

1988/89:U422 av Ingela Mårtensson m.fl. (fp,s,m,c,vpk,mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en jämnare könsfördelning i försvars- och nedrustningsarbetet.

1988/89:U424 av Hans Göran Franck m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nedrustning i norra Europa

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Fö208.

1988/89:U425 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om aktiva svenska freds- och nedrustningsinitiativ.

1988/89:U426 av Claes Roxbergh m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utländska flottbesök skall avvisas såframt man ej kan garantera frihet från kärnvapen,

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Fö210.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige aktivt skall verka för en kärnvapenfri zon i Norden.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Fö210.

Läget i nedrustningsförhandlingarna

Diskussioner om nedrustning och rustningsbegränsning förs i flera olika sammanhang och inom skilda organisationer. För det första bedrivs bilaterala förhandlingar direkt mellan USA och Sovjetunionen, främst om kärnvapen. För det andra förs multilaterala förhandlingar inom nedrustningskonferensen i Genève, i vilken 40 länder representerande samtliga ländergrupper deltar. För det tredje förs inom den europeiska säkerhetskonferensens ram (ESK) förhandlingar i Wien dels mellan staterna i NATO och Warszawa-pakten om reducering av de konventionella styrkorna i Europa (de s.k. 23-statsförhandlingarna), dels mellan samtliga 35 ESK-medlemmar om ytterligare förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder.

Härtill kommer diskussioner om nedrustning i andra fora utom och inom FN-systemet. Till de senare hör bl a FN:s generalförsamling, dess nedrustningskommission och dess återkommande specialsessioner om nedrustning.

I det följande redovisas förhandlingsläget inom vart och ett av de viktigaste förhandlingsområdena.

USA — Sovjetunionen

Framstegen i nedrustningsförhandlingarna påverkas av många faktorer men i första hand av förhållandet mellan de båda supermakterna. Under de senaste årens påtagligt förbättrade klimat med en återupptagen och allt tätare amerikansk—sovjetisk dialog har betydande framsteg gjorts, inte minst under intryck av det nya tänkande som präglat den nya sovjetiska utrikespolitiken. Undertecknandet i slutet av 1987 av avtalet om avskaffande av de landbaserade medeldistansmissilerna (INF) representerade ett politiskt genombrott i nedrustningssträvandena.

De bilaterala förhandlingarna om de strategiska kärnvapnen och om rymdförsvarsfrågorna fortsätter i Genève (NST). Parterna har i förhandlingarna om långdistanskärnvapnen (START) enats om principen om en 50-procentig reduktion. Senare fastlagda riktlinjer innebär att vardera sidan skall få förfoga över 1600 vapenbärare, inkluderande

interkontinentala och sjöbaserade ballistiska missiler samt bombflyg. Enighet har också i vissa avseenden uppnåtts om begränsningar inom dessa kategorier beträffande tak för antalet stridsdelar.

I september i år enades parterna vidare om att inte låta de skiljaktiga ståndpunkterna i frågan om sjöbaserade kryssningsmissiler och om den amerikanska satsningen på ett rymdförsvar (SDI) blockera det fortsatta arbetet på att förhandla fram ett färdigt START-avtal.

I fråga om SDI har Sovjetunionen därmed frångått en koppling man hållit fast vid i flera år. I sak finns oenigheten kvar beträffande framtiden för 1972 års fördrag om begränsning av antalet motmedel mot ballistiska missiler (ABM-avtalet). Sovjetunionen håller liksom tidigare fast vid en så snäv tolkning av avtalet att det utesluter utprovning av nya vapensystem i rymden. De eventuella konsekvenserna av denna oenighet för ett START-avtal har emellertid skjutits på framtiden. Samtidigt har den nya amerikanska administrationen av kongressen nödgats skära ned de planerade anslagen för SDI för första gången sedan programmet inleddes.

Också när det gäller de sjöbaserade kryssningsmissilerna (SLCM) förefaller en förändring av tidigare skiljaktiga positioner ha skett så till vida att parterna nu inriktar sig på att lösa frågan utanför det formella START-avtalets ram men i samband med det. Det uppgivna syftet är att genom ömsesidiga deklARATIONER förhindra att ett framförhandlat START-avtal kringgås genom okontrollerade ökningar av sjöburna kryssningsmissiler. Från amerikansk sida ställer man sig fortfarande tvivlande till möjligheterna att verifiera SLCM. Verifikationsfrågan utgör en viktig del av de fortsatta diskussionerna.

Förenade staterna har från sin sida släppt kravet på att inkludera ett förbud mot rörliga landbaserade missiler i START. Tillsammans har dessa positionsförskjutningar inneburit att utsikterna ljusnat för de START-samtal som återupptogs i Genève i slutet av september. Härtill har också en ramöverenskommelse om verifikation av de strategiska kärnvapnen bidragit.

Inom ramen för de senaste årens intensiva dialog har supermakterna även bilateralt behandlat frågor som sedan länge varit föremål för multilaterala förhandlingar i Genève. Det gäller i synnerhet förbud mot kemiska vapen och olika frågor rörande kärnvapenprov. En överenskommelse som träffades i september i år om kontroll av kärnvapenprov undanröjde ett gammalt hinder för ratificering av det s.k. tröskelavtalet från 1974 och avtalet om fredliga kärnexplosioner från 1976.

Till bilden av den bilaterala nedrustningsdialogen mellan supermakterna kan också räknas de *unilaterala åtgärder* som tillkännagivits under det senaste året. Även om det kan finnas skilda motiv för dessa åtgärder, bidrar ensidigt vidtagna nedrustningsåtgärder också positivt till det allmänna förhandlingsklimatet.

På amerikansk sida har man inlett skrotningen av tre klasser av sjöburna taktiska kärnvapen, tillsammans cirka ett tusen.

Sovjetunionen har tillkännagivit sin avsikt att minska de egna försvarskostnaderna med 10 % under de närmaste två åren. I slutet av

1988 tillkännagav man planer att minska den sovjetiska krigsmakten med 500 000 man under den kommande tvåårsperioden. Beträffande vapensystem uppgavs de planerade minskningarna i den europeiska delen av Sovjetunionen och Östeuropa till 10 000 stridsvagnar, 8 500 artillerienheter och 800 stridsflygplan. I dessa siffror ingår 50 000 sovjetiska soldater och 5 000 sovjetiska stridsvagnar stationerade i DDR, Tjeckoslovakien och Ungern. Ett ensidigt tillbakadragande av en så omfattande mängd offensiva styrkor med framskjuten placering har satts i samband med inte bara besparingshänsyn utan också med en ny, deklarerat mer defensiv sovjetisk försvarsdoktrin. Samtidigt som man från amerikansk officiell sida välkomnar de tillkännagivna förändringarna menar man dock att de konkreta tecknen på tillämpningen av en defensiv försvarsdoktrin ännu är få.

Tillkännagivandet av de sovjetiska planerna på reduktioner i Östeuropa har följts av liknande förklaringar om mer begränsade reduktioner av personal och stridsvagnar från ett antal östeuropeiska länder.

På NATO-sidan fattades vid toppmötet i maj 1989 ett viktigt beslut om de korträckviddiga landbaserade kärnvapnen i Västeuropa (dvs. med en räckvidd mindre än 500 km). Efter avtalet om avskaffande av medeldistanskärnvapnen kom båda sidors intresse att riktas mot de korträckviddiga missilerna. Från ledande håll inom NATO-alliansen framfördes önskemål om att dessa skulle moderniseras för att bättre kunna fylla sin avskräckande roll. Från andra, främst Förbundsrepubliken Tyskland, krävdes i stället att de skulle göras till föremål för förhandlingar syftande till att reducera denna vapenkategori. NATO-kompromissen blev att inget beslut i moderniseringsfrågan skulle fattas innan förhandlingsvägen prövats men att dylika förhandlingar i sin tur finge bli beroende av resultaten i de förestående förhandlingarna i Wien om minskning av de konventionella styrkorna i Europa.

Förhandlingar om säkerhet och nedrustning i Europa

En rad olika faktorer med direkt bäring på de båda supermakterna — tvingande besparingar, föråldrad materiel, redan fattade beslut om ensidiga åtgärder, ett visst doktrinomtänkande samt konsekvenser av redan fattade kärnvapenbeslut — har således bidragit till det beslut som togs i början av 1989 vid den europeiska säkerhetskonferensens uppföljningsmöte i Wien att inleda förhandlingar i mars i år om en *reduktion av de konventionella styrkorna i Europa (CFE)*.

Dessa s.k. 23-statsförhandlingar i Wien förs mellan medlemmarna i de två militärallianserna. Enligt beslut vid Wien-mötet förs en parallell förhandling mellan samtliga 35 ESK-medlemmar om ytterligare förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder (CSBM).

Målet för CFE-förhandlingarna, som ersatt de mer än i ett decennium fastlåsta s.k. MBFR-förhandlingarna, är att nå en stabil och säker balans på lägre nivåer genom en minskning av de militära styrkorna, eliminering av asymmetrier liksom av förmågan att påbörja överraskande anfall och att genomföra omfattande offensiva operationer.

Båda sidor har utifrån sina olika intressen framlagt förslag om tak för högsta tillåtna antal soldater och vapen. Inte desto mindre är flera inslag i de båda sidornas förslag identiska, t.ex. taken för stridsvagnar och övriga pansarfordon, vilka satts till 20 000 resp. 28 000 per allians. Västsidan föreslår att såväl amerikanska som sovjetiska stridskrafter stationerade utomlands reduceras till samma nivå, 275 000 man. I övrigt bygger båda alliansernas förslag på alliansvisa tak med en viss områdesvis fördelning inom allianserna.

Västsidan har angivit en relativt snäv tidsram för slutförande av förhandlingen, mellan ett halvt och ett år, och uttalanden under hösten tyder på att även Sovjetunionen kan vara berett att ansluta sig till målsättningen att uppnå ett avtal under 1990. Under sommaren i år har ett närmande i flera avseenden skett mellan de båda sidornas positioner. Öst har accepterat begränsningar av den andel av alliansens resurser som får innehas av en enskild alliansmedlem och av den mängd resurser som får vara stationerad utomlands i Europa. Väst har å sin sida accepterat östsidans intresse att i begränsningarna också innefatta stridsflygplan och beväpnade helikoptrar. Flera besvärliga problem återstår emellertid att lösa. Bl.a. gäller det just beträffande flyget östsidans krav att undanta åtminstone delar av det defensiva jaktflyget och västsidans intressen beträffande den del av dess flyg som har både en konventionell och en nukleär roll. Tecken tyder dock på ett närmande även inom detta område.

I den parallella s.k. *35-statsförhandlingen* i Wien om *förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder* lades tidigt fram detaljerade förslag från väst- resp. östgruppen. Västförslaget är uppbyggt kring information och verifikation rörande markstridskrafter och landbaserat flyg. Östförslaget betonar däremot åtgärder som innebär begränsningar av stridskrafternas verksamhet samt förslag som i synnerhet rör sjö- och flygstridskrafterna.

I somras lade de neutrala och icke-allierade staterna fram ett gemensamt förslag om åtgärder, vilkas allmänna inriktning gäller förband och utrustning som ger rörlighet och eldkraft, och som kan bilda stommen i överraskande angrepp och större offensiva företag.

Motsättningarna mellan öst och väst verkar av de framlagda förslagen att döma vara betydande, i synnerhet när det gäller sjöstridskrafterna och deras aktiviteter. Här gäller det bl.a. tolkningen av konferensens mandat. Däremot har de traditionella skillnaderna beträffande öppenhet och kontroll minskat, vilket innebär att positionerna har kommit närmare varandra i viktiga avseenden. Konferensen har i princip också enats om att till nästa år hålla ett seminarium om försvarsdoktriner.

Nedrustningskonferensen i Genève

I nedrustningskonferensen i Genève (CD) förs de enda i verklig mening multilaterala nedrustningsförhandlingarna med deltagande av 40 stater representerande alla världsdelar och ländergrupperingar. Slutmålet för förhandlingarna i CD är en fullständig nedrustning under

internationell kontroll. I praktiken arbetar CD med en rad delfrågor, bland vilka de viktigaste för närvarande är ett förbud mot kemiska vapen, ett fullständigt provstoppsavtal (CTB) samt förhindrande av kapprustning i rymden.

Arbetet i CD har under 1989 kommit att domineras av förhandlingarna om ett *förbud mot kemiska vapen*. Det ökade intresset för ett förbud bör dessutom ses mot bakgrund av att kemiska vapen på senare tid åter kommit till användning. Irak har använt kemiska vapen i kriget mot Iran och mot den egna kurdiska befolkningen. Risken för spridning av kemiska vapen till allt fler länder har ökat.

Sedan tidigare har enighet förelegat om väsentliga delar av en konventionstext. Vad som återstår har bl.a. varit lösandet av kontrollfrågorna samt problemet med övergångsregler under den tioåriga avvecklingsperioden. Kontrollfrågorna har varit föremål för bilaterala amerikansk-sovjetiska förhandlingar, vilka i år resulterat i en överenskommelse om informationsutbyte och inspektion, inkl. procedurer för s.k. inspektion på anmaning. Enighet har också nåtts om procedurer för förstörande av kemiska vapen och av produktionsanläggningar för sådana vapen, vilka hört till de svåraste utestående frågorna. Resultatet av den bilaterala amerikansk—sovjetiska överenskommelsen kommer att matas in i de multilaterala förhandlingarna i CD, vilka därigenom väntas få en viktig impuls när arbetet återupptas i slutet av innevarande år.

President Bush tillkännagav härutöver i sitt FN-tal i slutet av september i år att Förenta staterna är berett att skära ned sina lager av kemiska vapen med 80 % redan innan ett multilateralt avtal träffats, under förutsättning att Sovjetunionen gör motsvarande åtagande. Sedan ett avtal trätt i kraft kan, enligt president Bush, reduktionen utsträckas till 98 % av lagren, medan ett totalt avskaffande av lagren för amerikansk del förutsätter en anslutning till ett avtal om totalförbud av kemiska vapen av alla stater som har förmåga att tillverka dem. Från sovjetisk sida har uttalats en beredskap att förhandla om ett totalförbud direkt med Förenta staterna, även om ett multilateralt avtal inte skulle vinna anslutning från samtliga aktuella staters sida.

Under lång tid har ett betydande arbete lagts ned i CD på att åstadkomma ett *fullständigt förbud mot provsprängningar av kärnvapen*. Sverige har framlagt flera förslag till avtal om provstopp, senast genom ett fullständigt textutkast som presenterades 1983. Ett totalt förbud mot kärnvapenprov skulle vara ett effektivt hinder mot fortsatt kvalitativ kapprustning. Parterna har emellertid inte kunnat ena sig om ett förhandlingsmandat för CD. Under 1989 har konsultationer bedrivits i syfte att tillsätta en ad hoc-kommitté för mandatfrågan. Konsultationerna har dock ännu inte lett till någon överenskommelse om en dylik ad hoc-kommitté. Som nämnts ovan pågår i stället bilaterala kontakter mellan USA och Sovjetunionen om en partiell uppgörelse om kärnvapenprov. Bl.a. har de träffat en bilateral överenskommelse om hur underjordiska prov skall kontrolleras, vilken omfattar rätt att ömsesidigt närvara på varandras testområden.

Inom CD arbetar en kommitté för *förhindrande av kapprustning i rymden*. Rymden är redan militariserad genom förekomsten av ett stort antal stationära och andra satelliter som har militär eller delvis militär användning. Båda supermakterna har dessutom utvecklat system för bekämpning av satelliter (ASAT-system).

Från svensk sida har i CD framlagts en plan för förhindrande av kapprustning i yttre rymden omfattande ett fullständigt förbud mot ASAT-vapen, förbud mot utprovning av andra vapensystem och av metoder för att angripa satelliter. I förslaget ingår också upprättande av verifikationssystem för att övervaka efterlevnaden av ingångna avtal samt förtroendeskapande åtgärder bl.a. för att minska risken för incidenter i rymden.

Utsikterna till framgång inom CD i fråga om rymdvapnen är i sista hand beroende av förhandlingarna mellan USA och Sovjetunionen på rymdområdet. Inte minst de frågor som rör ABM-avtalets tolkning och förlängning. Här torde motsättningarna kvarstå, även om de inte längre kopplas till de bilaterala förhandlingarna om de strategiska kärnvapnen.

Övriga ämnen på CD:s dagordning såsom *radiologiska vapen* och *negativa säkerhetsgarantier* är föremål för en fortlöpande diskussion, men inga nämnvärda framsteg har på senare tid noterats. Trots bristen på substantiella resultat fortsätter CD att tilldra sig politiskt intresse, bl.a. manifesterat genom ledande politikers framträdande inför konferensen.

Marina rustningar

Som skildrats i utskottets föregående nedrustningsbetänkande (1988/89:UU4) har de marina rustningarna kommit att spela en central roll för båda supermakterna. Denna utveckling, som pågått under avsevärd tid, berör inte minst den nordeuropeiska regionen.

Sverige har därför sedan flera år sökt få till stånd en diskussion om de marina rustningarna och har bl.a. tagit initiativet till en särskild FN-studie och därefter aktualiserat frågan i FN:s nedrustningskommision (UNDC). Vid årets UNDC-session presenterade Sverige ett arbetspapper med förslag till ett multilateralt avtal om undvikande av incidenter till sjöss och ett förslag till ett moderniserat protokoll om minskning till sjöss.

Från svensk sida har också i UNDC framförts kritik mot kärnvapenmakternas praxis att varken bekräfta eller förneka förekomsten av kärnvapen ombord på sina fartyg vid bestämda tidpunkter. För första gången fick Sverige i år ett uttryckligt stöd från vissa länder. I rapporten från UNDC:s konsultationsgrupp om marina rustningar återspeglas åsikten att kärnvapenmakternas nuvarande praxis bör överges, samtidigt som rapporten konstaterar att andra delegationer inte delar denna uppfattning.

USA och dess allierade är skilda åt genom ett världshav. För NATO är det ett vitalt intresse att genom en stark flotta kunna säkerställa sjötransporterna över Atlanten mellan Nordamerika och Europa. Detta faktum bidrar till att det är svårt att få till stånd konkreta förhandling-

ar om nedrustning på det marina området. Samtidigt kan noteras att en diskussion börjat föras bland experter inom NATO om möjligheten att förhandla om taktiska kärnvapen och förtroendeskapande åtgärder till sjöss.

1989/90:UU6

Utskottet

Svensk säkerhets- och nedrustningspolitik

Såväl den svenska nedrustningspolitiken som de många motionsyrkandena om nedrustnings- och säkerhetsfrämjande åtgärder som utskottet haft att ta ställning till speglar på olika sätt det starka engagemang för fred och nedrustning som finns såväl i det svenska samhället som i vår omvärld.

Sveriges strävanden på nedrustningsområdet är även ett led i vår säkerhetspolitik, som ytterst syftar till att öka vår egen säkerhet. Sveriges säkerhetspolitik utformas väsentligen som ett samspel mellan utrikespolitiken och försvarspolitiken. Dess uppgift är att bevara landets oberoende och i alla lägen trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle efter våra värderingar och därtill verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling. Det råder stor enighet i Sverige om säkerhetspolitikens mål och medel, vilka närmare beskrivits av en enhällig försvarskommitté (SOU 1985:23 och 1987:9).

De primära målen för vår säkerhetspolitik och vår långsiktiga strävan att åstadkomma en fredligare värld genom avspänning och nedrustning kompletterar varandra. Det är enligt utskottets uppfattning inte bara möjligt att förena internationellt nedrustningsarbete med omsorg om den egna säkerheten, stabiliteten och avspänningen i det egna närområdet, utan en sådan hållning ger oss samtidigt trovärdighet i nedrustningsarbetet.

De senaste årens återupptagna dialog mellan Förenta staterna och Sovjetunionen fortsätter enligt utskottets bedömning att fördjupas, inte minst på nedrustningsområdet. Förhandlingar om begränsningar av de konventionella rustningarna i Europa inleddes i mars i år inom ESK:s ram mellan medlemsstaterna i NATO och Warszawa-pakten. Betydande framsteg har redan gjorts, och supermakterna tycks vara inställda på att det mesta av förhandlingsarbetet skall kunna slutföras redan under nästa år. Också förhandlingarna om de strategiska kärnvapnen har kommit in i ett betydligt mer dynamiskt skede under innevarande år.

Framstegen i förhandlingarna liksom de tillkännagivna ensidiga militära nedskärningarna avspeglar enligt utskottets mening djupgående förändringar i det internationella klimatet i stort. Sovjetunionen och vissa östeuropeiska länder är i färd med att ompröva väsentliga inslag i sina samhällssystem i demokratiserande riktning och strävar efter att ersätta sin tidigare isolering med ett brett samarbete med länderna i väst.

Denna löftesrika utveckling är samtidigt uttryck för en samhällelig systemkris i Östeuropa. Försöken att göra upp med en långvarig ekonomisk och politisk stagnation innebär att såväl akuta som långsiktiga problem måste tacklas samtidigt och helt nya lösningar prövas, vilka kan komma att utsätta samhällena i Östeuropa för starka påfrestningar. Längre undertryckta konflikter kan under de nya villkoren åter komma att göra sig gällande nationellt eller internationellt.

Den nödvändiga och välkomna förnyelsen aktualiserar därmed frågan om stabiliteten i efterkrigsordningen i Europa. Att finna sådana former för en europeisk fredsordning att alla länders intresse av fred, frihet och välbefinnande kan tillgodoses utgör enligt utskottets mening den viktigaste uppgiften för det europeiska samarbetet under 90-talet. I denna spelar såväl nedrustningsarbetet som det växande ekonomiska samarbetet en viktig roll.

Utvecklingen i norra Europa kan inte värderas i ett snävt regionalt perspektiv. Områdets strategiska betydelse hänger i väsentlig grad samman med den militärtekniska utvecklingen och dess konsekvenser för såväl den centrala kärnvapenbalansen som stormakternas marina och luftoperativa intressen. Det säkerhetspolitiska mönstret i Norden är sedan länge väl etablerat som en integrerad del av den europeiska efterkrigsordningen och kan därför inte heller betraktas isolerat från Europa som helhet.

De nordiska länderna har gjort skilda säkerhetspolitiska vägval. De har dock ett gemensamt intresse av att trygga en lugn och stabil situation i Nordeuropa och att inom ramen för sin säkerhetspolitik begränsa stormakternas militära närvaro i det nordiska området. Sverige och övriga nordiska länder följer uppmärksamt utvecklingen inte minst på det marina området i norr. Nordeuropas strategiska betydelse ställer krav på Sveriges säkerhetspolitiska agerande i flera avseenden. Samtidigt fordrar de nya osäkerheter som uppluckringen av den etablerade efterkrigsordningen innebär att svensk säkerhetspolitik nu liksom tidigare bör präglas av noggrann analys, långsiktighet och konsekvens.

Det är i detta perspektiv utskottet bedömer bl.a. yrkande 3 i moderata samlingspartiets partimotion 1988/89:U409, yrkandena 2 och 3 i folkpartiets partimotion 1988/89:U415, vänsterpartiet kommunisternas partimotion 1988/89:U425 samt motion 1988/89:U424 (s).

Utskottet anser dessa yrkanden besvarade med vad ovan anförts.

I yrkande 3 i centerpartiets partimotion 1988/89:U402 framhålls bl.a. vikten av förtroendeskapande åtgärder i norra Europa, bl.a. i form av förtroendeskapande åtgärder till sjöss inom ESK-samarbetets ram. Utskottet konstaterar att marina frågor med hänsyn till flottstyrkornas rörlighet ytterst är av global natur. Inom ESK:s ram diskuteras enligt Madrid-mandatet marina styrkor i den mån de har ett funktionellt samband med militära dispositioner till lands. Det aktuella geografiska området är i detta fall liksom för övriga förtroendeskapande åtgärder hela ESK-området. Det finns enligt utskottet skäl att hysa tveksamhet

till att med stormakterna träffa uppgörelser som syftar till att reglera militärpolitiska förhållanden inom mer avgränsade geografiska områden.

Denna inställning har också präglat regeringens reaktion på de säkerhetspolitiska delarna av de sovjetiska s.k. Murmansk-förslagen, framförda av generalsekreterare Gorbatsjov i Murmansk för två år sedan och senare på olika sätt kompletterade. Utskottet delar regeringens bedömning. Medan det bland Murmansk-förslagen finns åtskilligt att ta fasta på vad gäller regionalt samarbete i fråga om t.ex. miljö och forskning, gäller för de säkerhetspolitiska frågorna att problem som berör vidsträckta geografiska områden också bör få sin lösning inom samma vidsträckta ram.

Yrkande 3 i motion 1988/89:U402 avstyrks därför.

Strävandena att förverkliga en *kärnvapenfri zon i Norden* har som yttersta syfte att stärka Sveriges och de övriga nordiska ländernas säkerhet och bör ses i ett vidare europeiskt sammanhang. Utskottet vill erinra om vad en enhällig riksdag under en följd av år har uttalat om en kärnvapenfri zon i Norden:

Utskottet finner det tillfredsställande att de nordiska regeringarna, utifrån sina olika säkerhetspolitiska utgångspunkter, igångsatt egna utredningsarbeten och gemensamt åsiktsutbyte kring frågan om en kärnvapenfri zon i Norden. Utskottet utgår ifrån att regeringen fortsätter sitt arbete i fråga om utredningar och analyser samt håller fortsatt nära kontakt med övriga nordiska regeringar i frågan, för att undersöka om en gemensam grund finns mellan de nordiska länderna i syfte att skapa en kärnvapenfri zon i Norden som ett led i arbetet för ett kärnvapenfritt Europa.

Detta uttalande äger alltså full giltighet.

Det arbete som sedan 1987 bedrivs inom ramen för en nordisk ämbetsmannagrupp i syfte att utreda förutsättningarna för en kärnvapenfri zon i nordiskt område är ett exempel på hur de nordiska länderna genom egna åtgärder strävar efter att upprätthålla och vidareutveckla en stabilitetsfrämjande ordning i norra Europa, baserad på respekt för ländernas olika säkerhetspolitiska lösningar. Ämbetsmannagruppens arbete är inriktat på en stegvis analys av de olika elementen i ett eventuellt zonarrangemang. Gruppen har under det gångna året avslutat arbetet med avsnitt om s.k. kompletterande åtgärder och om zonstaternas förpliktelser. Man har vidare arbetat med ett avsnitt om förhållandet mellan ett zonarrangemang och ett bredare europeiskt sammanhang. Dessutom har man inlett arbetet med ett avsnitt om Östersjöns status.

Med det anförda får yrkande 4 i motion 1988/89:U415 (fp) och yrkande 2 i motion 1988/89:U426 (mp) anses besvarade.

Utskottet anser det inte nu vara påkallat att tillsätta en nordisk parlamentarisk kommission för en kärnvapenfri zon, vilket föreslås i yrkande 16 i motion 1988/89:U402 (c) och i yrkande 2 i motion 1988/89:U419 (mp). Utskottet konstaterar att det redan finns en informell nordisk parlamentarikergrupp om denna fråga, i vilken represen-

tanter för 18 partier i de fem nordiska länderna ingår. Parlamentariker deltar också i det arbete med frågor om en kärnvapenfri zon i Norden som bedrivs inom Nordiskt forum för säkerhetspolitik.

Yrkande 16 i motion 1988/89:U402 och yrkande 2 i motion 1988/89:U419 avstyrks därför.

I yrkande 1 i motion 1988/89:U419 (mp) föreslås att riksdagen skall uttala sitt stöd för att frågan om en nordisk kärnvapenfri zon får föras upp i Nordiska rådet. Utskottet konstaterar att säkerhetspolitiska frågor inte hör till de områden inom vilka de nordiska länderna samarbetar i Nordiska rådet.

Yrkande 1 i motion 1988/89:U419 avstyrks därför.

En med kärnvapenfria zoner relaterad fråga är tanken på *negativa säkerhetsgarantier*. Enligt yrkande 7 i motion 1988/89:U409 (m) föreslås att regeringen noggrant skall följa utvecklingen vad gäller förslag om negativa säkerhetsgarantier och kärnvapenfria zoner och bl.a. i CD beakta synpunkter som kommit fram i de nordiska diskussionerna.

Utskottet konstaterar att Sverige sedan flera år bedriver ett energiskt arbete i denna fråga i CD, men att utvecklingen går trögt. Utskottet delar motionärernas synpunkt att möjligheten att uppnå fördelar för kärnvapenfria stater utan att dessa binds i bilaterala avtalsförhållanden till kärnvapenstater bör beaktas. Kärnvapenfriheten — reglerad genom deltagande i en kärnvapenfri zon eller på annat sätt — utgör enligt utskottets mening i sig ett tillräckligt åtagande för negativa säkerhetsgarantier. Detsamma gäller för ett land som anslutit sig till NPT och icke har kärnvapen stationerade på sitt territorium. Sverige har för sin del intresse av att entydiga och villkorlösa uttalanden om att icke använda kärnvapen mot kärnvapenfri stat görs av kärnvapenmakterna. Samtidigt är det angeläget för oss att inte bli part i något avtalsförhållande. Enligt utskottets mening kan negativa säkerhetsgarantier från stormakternas sida inte ensamma utgöra en ersättning för en kärnvapenfri zon, vilken förutsätts innehålla mer konkreta åtaganden.

Sverige bör liksom hittills delta aktivt i CD:s arbete på detta område. Utskottet överlämnar emellertid åt regeringen att bedöma hur detta arbete bör utformas.

Yrkande 7 i motion 1988/89:U409 får därmed anses vara besvarat.

I ett antal motioner berörs frågan om besök av *utländska örlogsfartyg* som kan tänkas vara kärnvapenbestyckade. I yrkande 15 i motion 1988/89:U402 (c), motion 1988/89:U404 (vpk), yrkande 1 i motion 1988/89:U405 (s) och motion 1988/89:U413 (mp), yrkande 1 i motion 1988/89:U416 (fp) samt yrkande 1 i motion 1988/89:U426 (mp) föreslås att Sverige inte skall motta sådana besök med mindre än att garantier om fartygens kärnvapenfrihet lämnas, eller — enligt yrkande 15 i motion U402 — Sverige på annat sätt kan försäkra sig om att kärnvapen ej medförs.

I flera motioner tas också möjligheten av en internationell överenskommelse beträffande kärnvapenbestyckade örlogsbesök upp. I yrkande 2 i motion 1988/89:U405 (s) föreslås att regeringen skall arbeta

härför internationellt, enligt yrkande 1 i motion 1988/89:U414 (s) genom att väcka frågan inom ESK eller FN, enligt yrkande 2 i motion 1988/89:U416 (fp) genom att ta initiativ till överläggningar med andra kärnvapenfria stater.

I motion 1988/89:U414 (s) pekas på andra möjligheter att ta upp frågan internationellt. I yrkande 2 föreslås att Sverige undersöker möjligheterna att nå en gemensam nordisk ståndpunkt beträffande kärnvapenfrihet vid örlogsbesök. I yrkande 3 föreslås ett samarbete med Nya Zeeland i syfte att få fler kärnvapenfria länder att skärpa sina villkor, och i yrkande 4 föreslås att Sverige tar upp frågan med de länder som står bakom det s.k. sexnationsinitiativet.

I motion 1988/89:U414 (s) begärs också att regeringen skall överväga två andra möjligheter att i FN eller inom ESK angripa frågan om förbud mot kärnvapenbestyckade flottbesök, nämligen genom att enligt yrkande 5 ta upp frågan om begränsning av främmande statsfartygs immunitet och genom att enligt yrkande 6 söka finna former för särskilda markeringar av fartyg som bär kärnvapen.

För svensk del gäller att när regeringen meddelar tillstånd för örlogsbesök erinras den gästande nationen om att kärnvapen inte får medföras vid besök i svenska hamnar. Detta sker med följande formulering: "Det råder generellt förbud att medföra kärnvapen vid besök i Sverige. Sveriges regering utgår från att detta förbud strikt iakttages". Den svenska politiken i fråga om besök av örlogsfartyg bygger sålunda på att vi hyser förtroende för att besökare respekterar våra regler.

Den besökande staten avkrävs inga garantier. Om emellertid sådana garantier skulle begäras och lämnas föreligger ingen rätt att inspektera örlogsfartyg för att klarlägga det verkliga förhållandet. Enligt uppgift finns det för närvarande inte heller några säkra metoder för verifikation utan att inspektion på platsen görs. Snarare pekar de verifikationsförsök som gjorts i form av strålningsmätning på att denna metod inte kan ge någon slutgiltig lösning på verifikationsproblemet. Detta innebär att ett besökstillstånd skulle bygga på förtroende för besökaren även i detta fall.

En liknande praxis tillämpas i de övriga nordiska länderna.

I yrkande 2 i motion 1988/89:U414 (s) föreslås att förutsättningarna för en gemensam nordisk ståndpunkt i frågan om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök skall undersökas. Motionärerna vill bl.a. se ett besöksförbud som ett första steg mot en nordisk kärnvapenfri zon. Utskottet vill med anledning härav anföra att det i dag föreligger en i stort sett gemensam nordisk handlingslinje i frågan om flottbesök. Målet för de svenska strävandena är i första hand att få till stånd en öppnare inställning från kärnvapenmakternas sida i fråga om redovisning av kärnvapeninnehav.

Förutsättningarna för en nordisk kärnvapenfri zon utreds för närvarande som ovan skildrats av en nordisk ämbetsmannagrupp. Utskottet anser inte att det skulle vara ändamålsenligt att nu göra uttalanden om vilka de första stegen i en eventuell process mot en kärnvapenfri zon skall vara.

Yrkande 2 i motion 1988/89:U414 avstyrks därför.

I Nya Zeeland, som åberopas i ett par av motionerna, gäller regler som avviker från de nordiska. Enligt lagstiftningen av år 1987 om Nya Zeelands kärnvapenfria zon och om nedrustning och rustningskontroll är det — på samma sätt som i Sverige — förbjudet att anlöpa nyzeeländsk hamn med kärnvapenbeväpnat eller kärnkraftsdrivet fartyg. Premiärministern prövar frågan om tillstånd för utländska örlogsfartyg att besöka Nya Zeelands inre vatten. Därvid får han, heter det i samma lagstiftning, endast ge besöksstillstånd om han är förvissad om att fartygen inte medför någon kärnvapenutrustning (nuclear explosive device). En motsvarande regel gäller för luftfartyg. En rådgivande kommitté har upprättats för att bistå premiärministern och utrikesministern i nedrustningsfrågor, inkl. tillämpningen av 1987 års lagstiftning.

Vad gäller förslaget i yrkande 3 i motion 1988/89:U414(s) om närmare samarbete med Nya Zeeland vill utskottet anföra att Sverige självfallet nära följer utvecklingen där, men att det samtidigt finns skillnader mellan omständigheterna i de båda fallen. Frågan om besök av utländska örlogsfartyg i svenska hamnar har samband såväl med helheten i det nordiska säkerhetspolitiska mönstret som med den pågående utredningen om en kärnvapenfri zon i Norden. Den svenska handlingslinjen måste bestämmas utifrån en bedömning av situationen i vår del av världen.

Yrkande 3 i motion 1988/89:U414 får därmed anses besvarat.

Utskottet har i tidigare betänkande (UU 1987/88:1) uttalat att regeringen borde verka internationellt för att kärnvapenmakterna skall frångå sin princip att inte ge besked beträffande förekomsten av kärnvapen ombord. Utskottet kunde i föregående betänkande (1988/89:UU4) notera att regeringen i enlighet med riksdagens beslut tagit upp frågan i FN genom statsministerns anförande vid FN:s tredje specialsession om nedrustning i juni 1988.

Utskottet konstaterar att Sverige också under det senaste året på andra sätt aktualiserat frågan. Sverige tog förra hösten ett initiativ till en resolution i generalförsamlingen som syftade till att hålla de marina frågorna kvar som en punkt på UNDC:s dagordning. Sverige har också sedermera i UNDC kritiserat kärnvapenmakternas aktuella praxis. För första gången fick det svenska initiativet i år ett uttryckligt stöd från vissa länder, främst alliansfria. Åsikten att kärnvapenmakternas nuvarande praxis bör överges återspeglas i rapporten från UNDC:s konsultationsgrupp om marina rustningar.

Sveriges strävanden i internationella fora vinner således successivt terräng. Utskottet är av uppfattningen att en internationell överenskommelse är av största betydelse i sak. Regeringen bör därför fortsätta på den inslagna vägen. Av det skälet anser utskottet att ensidiga svenska åtgärder inte nu är påkallade.

Principen att varken bekräfta eller förneka förekomsten av kärnvapen ombord kritiserades också i det svenska nedrustningsanförandet i generalförsamlingens första utskott i oktober i år. Där konstaterades bl.a. att denna princip innebär att flottbesök med kärnvapenstaternas

nuvarande praxis inte medför den avsedda förtroendeskapande effekten. På grund av den oro allmänheten känner inför osäkerheten beträffande kärnvapen ombord bidrar den gällande principen till motsatsen, dvs. till att undergräva förtroendet i stället för att stärka det. Utskottet delar denna uppfattning.

Utskottet konstaterar att regeringen utnyttjat möjligheterna att aktivera frågan i FN och att det finns ett visst stöd för de svenska synpunkterna. Samtidigt står det klart att den amerikanska regeringen för närvarande inte är inriktad på att ändra sin praxis. Utskottet noterar dock att de taktiska kärnvapnen ombord på den amerikanska flottans fartyg under det gångna året både har reducerats till antalet och kommit att bli föremål för debatt bland landets egna fackmän. Beslut har fattats om att från fartygen avlägsna tre hela klasser av taktiska kärnvapenrobotar.

Reduktionerna avser dock inte de sjöburna kryssningsmissilerna avsedda för landmål, vilka i betydande antal ingår i den amerikanska flottans framtidsönskemål. Däremot har från annat håll i den amerikanska administrationen tanken förts fram att också de sjöbaserade kryssningsmissilerna skulle kunna omfattas i en ny amerikansk politik att avlägsna samtliga icke-strategiska kärnvapen till sjöss, alltså även sjöburna kryssningsmissiler. Även om dylika tankar är preliminära visar de att också mycket centrala ståndpunkter i den marina politiken kan bli föremål för seriös diskussion.

Utskottet konstaterar således att det förekommer en om än begränsad så dock utveckling i fråga om synen på kärnvapen ombord, såväl i FN-diskussioner som i den interna amerikanska diskussionen. Detta visar att linjen att vinna ökat internationellt gehör för en ändring av kärnvapenmakternas politik beträffande kärnvapen ombord bör tålmodigt och i konstruktiva former drivas vidare av regeringen.

Utskottet anser därmed yrkande 2 i motion 1988/89:U405, yrkandena 1, 4, 5 och 6 i motion 1988/89:U414 och yrkande 2 i motion 1988/89:U416 besvarade. Av samma skäl avstyrker utskottet yrkande 15 i motion 1988/89:U402, motion 1988/89:U404, yrkande 1 i motion 1988/89:U405, motion 1988/89:U413, yrkande 1 i motion 1988/89:U416 och yrkande 1 i motion 1988/89:U426.

Sökandet efter en fredlig lösning på konflikter är en central uppgift för det internationella samfundet. Svenska medborgare har under årens lopp kunnat göra många kvalificerade medlingsinsatser. I motion 1988/89:U420 (fp) föreslås att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur ett *medlingsinstitut* skall kunna organiseras.

Det är enligt utskottets bedömning naturligt att betrakta denna fråga i första hand i ett FN-perspektiv. Enligt utskottets uppfattning bör FN, dess generalsekreterare och säkerhetsråd ges större möjligheter att på ett tidigt stadium ingripa i konflikter. Förslag av denna innebörd har framförts bl.a. av de nordiska staterna.

I FN har under de senaste åren framförts förslag om etablerandet av särskilda organ eller mekanismer för lösning av internationella tvistefrågor. Vid behandlingen av dessa förslag har från svensk sida framhål-

lits. att det inte är mekanismer för tvistelösning som saknas utan att 1989/90:UU6
snarare viljan att använda sig av de mekanismer som faktiskt redan
existerar.

Till de existerande mekanismerna hör bl.a. Internationella Domsto-
len i Haag och den Permanenta skiljedomstolen i Haag. I den senares
förteckning över kvalificerade skiljedomare ingår fyra svenskar.

Utskottet har tidigare (UU 1987/88:19) uttalat sympati för en prak-
tiskt inriktad fredsverksamhet i mindre institutionaliserade former,
möjligen i form av ett nätverk av personer vilkas tjänster skulle kunna
utnyttjas på ett tidigt stadium i internationella konflikter. Utskottet
lämnade då åt regeringen att pröva förutsättningarna för en sådan
verksamhet. Enligt utskottets uppfattning bör ett eventuellt svenskt
initiativ bygga på en noggrann analys av de i dag tillgängliga instru-
menten och av eventuella behov av kompletteringar och förbättringar.
Utskottet förutsätter att regeringen lämnar en redogörelse för huruvida
och i så fall på vilka sätt en särskild svensk insats på detta område
skulle kunna tillföra bättre möjligheter än de existerande att utnyttja
medlingen som ett sätt att lösa internationella konflikter på fredlig väg.

Detta bör regeringen ges till känna med anledning av motion
1988/89:U420.

I motion 1988/89:U422 (fp,s,c,vpk,mp,m) föreslås att när det gäller
utseendet av deltagare i svenska delegationer till det internationella
nedrustningsarbetet bör en *jämn könsfördelning* eftersträvas, såväl när
det gäller tjänstemän som politiker.

Utskottet konstaterar att Sverige i nedrustningsarbetet under många
år varit representerat av en rad kvinnor, och att det även därutöver
finns ett betydande kvinnligt deltagande på detta område.

Utskottet konstaterar vidare att 6 § andra stycket i 1979 års lag om
jämförelse mellan män och kvinnor i arbetslivet stadgar att arbetsgi-
varen genom bl.a. rekrytering och utbildning skall främja en jämn
fördelning mellan kvinnor och män i skilda typer av arbete och inom
olika kategorier av arbetstagare. Utskottet utgår därför ifrån att rege-
ringens handlande redan styrs av den i motionen angivna målsättning-
en.

Med hänsyn till det anförda anser utskottet motion 1988/89:U422
besvarad.

Europeiska säkerhetsfrågor

Slutdokumentet från Helsingforskonferensen 1975 om säkerhet och
samarbete i Europa innehåller tre sakområden eller s.k. korgar. Den
första korgen omfattar frågor rörande säkerheten i Europa och inne-
håller ett antal viktiga principer för förbindelserna mellan de deltagan-
de staterna samt ett dokument om förtroendeskapande åtgärder och
vissa aspekter på säkerhet och nedrustning. Korg två behandlar ekono-
miskt samarbete och korg tre mänskliga kontakter över gränserna,
informations- och kulturfrågor. Det uttalades vid dokumentets anta-
gande att alla tre korgarna hade samma vikt och att balansen mellan
dem måste vidmakthållas i den fortsatta processen. En fjärde korg

behandlar de för ESK-processens livskraft så viktiga uppföljningsmötena, av vilka det möte som inleddes i Wien hösten 1986 och avslutades i början av detta år var det tredje.

Helsingfordokumentet innehåller vissa uttalanden om förtroendeskapande åtgärder på det militära området — främst förnamälan av manövrer och utbyte av militära observatörer — men är ganska kortfattat i fråga om egentlig nedrustning.

Under uppföljningsmötet i Wien fattades i januari i år beslut om att inleda två parallella förhandlingar, vilka båda öppnades i mars. I den första, som behandlar en vidareutveckling av de förtroende- och säkerhetsskapande åtgärderna, deltar samtliga ESK-stater (35-statsförhandlingen). I den andra förhandlar NATO:s och Warszawa-paktens medlemsländer alliansvis om en begränsning av de konventionella styrkorna i Europa (23-statsförhandlingen). I båda förhandlingarna behandlas frågor som är av stor betydelse för svenska säkerhetsintressen.

Sverige verkade under Wien-mötet för att deltagandet i förhandlingarna om de konventionella styrkorna inte skulle begränsas till de båda pakterna. I bakgrundsbeskrivningen har skildrats de relativt snabba framsteg som hittills gjorts i dessa förhandlingar. Utskottet konstaterar att farhågorna från neutrala och icke-allierade länders sida att medlemmarna i de båda militärallianserna skulle komma att koncentrera sin uppmärksamhet till 23-statsförhandlingen i någon mån har besannats under förhandlingsarbetets första år. Samtidigt är den dynamiska utvecklingen i arbetet på att begränsa de konventionella rustningarna mycket glädjande. Den svenska regeringens uppfattning är emellertid att det borde vara möjligt att vid ESK:s uppföljningsmöte i Helsingfors 1992 återigen sammanföra de två förhandlingarna till ett gemensamt forum. Detta förblir en riktpunkt för det svenska handlandet inför Helsingforsmötet.

Sverige och övriga NN-stater har verkat för att möjligheterna att få insyn i och att påverka 23-statsförhandlingarna skall bli så goda som möjligt. Utskottet konstaterar att NN-staterna för närvarande får ett rimligt mått av information.

Det är dock angeläget att framsteg görs också beträffande de förtroende- och säkerhetsskapande åtgärderna (CSBM) i 35-statsförhandlingen. Det finns ett nära sakligt samband mellan innehållet i de två förhandlingarna, såväl från politisk som militär synpunkt. Sverige verkar aktivt för framsteg beträffande CSBM tillsammans med övriga medlemmar i NN-gruppen. Utskottet understryker vikten av en fortsatt hög svensk ambitionsnivå i dessa förhandlingar. Till de svenska förberedelserna har hört ett ingående studiearbete beträffande de militära förhållandena i Europa. Detta har uppdaterats och bör enligt utskottet även framdeles utgöra en del av grunden för det svenska agerandet. Utskottet konstaterar att det NN-förslag som lagts beträffande förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder för första gången omfattar information om marina styrkor.

För svensk del är det viktigt att bevara sambandet mellan de två förhandlingarna med anknytning till ESK:s första korg. Samtidigt är det enligt utskottets mening för det fortsatta och långsiktiga ESK-

arbetet angeläget att bevara en balans mellan de tre ESK-korgarna. Den pågående utvecklingen i Sovjetunionen och Östeuropa borde öppna möjligheterna till betydande framsteg såväl beträffande ekonomiskt samarbete som mänskliga kontakter över gränserna i Europa.

Med det anförda anser utskottet yrkandena 2 och 4 i motion 1988/89:U402, yrkande 9 i motion 1988/89:U409 samt yrkande 5 i motion 1988/89:U415 besvarade.

De internationella nedrustningsförhandlingarna

Kärnvapenhotet har länge framstått som den i särklass viktigaste frågan i nedrustningssammanhang. Detta har tagit sig många uttryck: i CD har förhandlingarna om ett fullständigt provstopp länge stått högst på dagordningen, stor vikt fästs vid fördraget om icke-spridning av kärnvapen (NPT) och dess granskningskonferenser, ansträngningar görs att inte sprida kärnvapen till rymden, två kärnvapenfria zoner har inrättats i världen och planer på ytterligare sådana finns, generalförsamlingens arbete tar i stor utsträckning sikte på att minska hotet från kärnvapnen.

Också förhandlingarna direkt mellan supermakterna har under lång tid i första hand inriktats på en begränsning av kärnvapeninnehavet. INF-avtalet som träffades 1987 innebar att för första gången en hel kategori kärnvapen skrotades och att ett omfattande verifikationsystem etablerades, även om endast en mycket liten del av antalet vapenbärare i världen berörs. Ett förverkligande av de förslag som nu lagts fram i de ovan skildrade förhandlingarna om de strategiska kärnvapnen skulle innebära långt mer betydande reduktioner.

Parallellt med förhandlingarna om dessa kvantitativa reduktioner pågår emellertid hos båda supermakterna en fortsatt utveckling av nya och mer avancerade kärnvapen. Det torde vara bl.a. denna dynamik som yrkande 6 i motion 1988/89:U402 (c) avser med förslaget att Sverige skall fortsätta att verka för ett program för avveckling av kärnvapen, innefattande provstopp, stopp för tillverkning och utplacering av kärnvapen och kärnvapenbärare samt förbud mot all produktion av klyvbart material för vapenändamål.

Detta är ett långtgående program men icke desto mindre det uttalade målet för de internationella nedrustningsförhandlingarna. Det är också syftet med den resolution om *frysning av kärnvapen* som sedan flera år antas av FN:s generalförsamling med stor majoritet. Sedan ett antal år röstar även NATO-länder som Danmark, Norge och Grekland för resolutionen. Det konstateras i resolutionen att en kärnvapenfrysning inte är ett mål i sig självt, men att en frysning skulle utgöra ett effektivt första steg för att hindra fortsatt ökning och förhållning av existerande arsenaler under den tid förhandlingar pågår. Samtidigt skulle den skapa en gynnsam miljö för förhandlingar om att minska och slutligen avskaffa kärnvapen.

Sverige är medförslagställare till resolutionen och verkar därmed i enlighet med förslaget i motion 1988/89:U402. Yrkande 6 får därmed i denna del anses besvarat.

I motion 1988/89:U415 (fp) understryks vikten av att Sverige fortsätter ansträngningarna att få till stånd *ett fullständigt provstoppsavtal*. Sverige har sedan många år varit ett av de länder som mest aktivt drivit denna fråga i CD. Det är beklagligt att framför allt Förenta staterna motsatt sig CD:s arbete på detta område. Som framgår av det föregående har i stället ömsesidig kontroll av kärnvapenprov och begränsning av provverksamheten blivit föremål för bilaterala samtal mellan Förenta staterna och Sovjetunionen. Den överenskommelse som de båda träffade i september i år om en ömsesidig kontrollregim innebär att ett femton-årigt dödläge brutits, och att det bilaterala s.k. tröskelavtalet från 1974 och avtalet om fredliga kärnexplosioner från 1976 därmed torde kunna ratificeras.

Medan det är tillfredsställande att den nya supermaktsdialogen börjat ge resultat också på detta område, konstaterar utskottet att den träffade överenskommelsen inte ens långsiktigt syftar till något provstopp. En regim inkl. kontrollmekanismer för genomförande av kärnvapenprov leder inte till ett avbrytande av dessa prov. Ett fullständigt provstopp kan endast framförhandlas multilateralt. Sverige har drivit ståndpunkten att detta endast kan ske i CD, där samtliga kärnvapenmakter är representerade.

Med det anförda anser utskottet yrkande 6 i motion 1988/89:U415 besvarat.

I yrkande 1 i motion 1988/89:U418 (fp) föreslås att Sverige i en eventuellt kommande *provstoppskonferens* aktivt verkar för att ett totalt provstopp uppnås. En tredjedel av de stater som anslutit sig till det partiella provstoppsavtalet (PTBT) från 1963 har nu begärt att en tilläggskonferens skall sammankallas. Syftet är att utvidga provstoppet till att omfatta samtliga typer av prov. Avtalets tre ursprungliga parter (Förenta staterna, Sovjetunionen och Storbritannien) är nu enligt avtalet skyldiga att sammankalla en sådan tilläggskonferens. Det är emellertid oklart när denna kommer att hållas. Ehuru Sverige tidigare röstat emot inkallandet av en tilläggskonferens, har från svensk sida förklarats att när beslutet om inkallande av en sådan konferens väl tagits, kommer Sverige att delta konstruktivt och verka för att den får positiva effekter.

Utskottet anser därmed yrkande 1 i motion 1988/89:U418 besvarat.

Om kärnvapenstaterna enades om ett fullständigt provstopp skulle också de *franska kärnvapenproven* i Stilla havet upphöra. Dessa berörs i yrkande 8 i motion 1988/89:U402 (c) och yrkande 2 i motion 1988/89:U418 (fp), vilka föreslår att Sverige skall ta initiativ till en internationell kartläggning av hälsoriskerna till följd av proven.

Sedan år 1975 har Frankrike utfört 100-talet kärnvapenprov i Stilla havet. De näraliggande staternas oro och en tidigare genomförd undersökning med regionalt deltagande skildrades i utskottets betänkande 1988/89:UU4. Utskottet delar den oro som befolkningen i franska Polynesien och länderna i området hyser för de franska kärnvapenpro-

ven. De undersökningar som genomförts efter de underjordiska proven är inte invändningsfria. Det är önskvärt att Frankrike medverkar till en förnyad oberoende undersökning i provområdet.

Utskottet konstaterar att den av Sverige initierade nya FN-studien om kärnvapen i alla dess aspekter även kommer att studera frågan om medicinska effekter av kärnvapenprov. Såväl Nya Zeeland som Frankrike är representerade i den grupp av regeringsexperter som utsetts av FN:s generalsekreterare för att utarbeta den nya FN-studien.

Yrkande 8 i motion 1988/89:U402 och yrkande 2 i motion 1988/89:U418 får därmed anses vara besvarade.

I motion 1988/89:U421 (mp) föreslås att Sverige skall framföra en *offentlig protest* mot de franska kärnvapenproven i Stilla havet. Utskottet konstaterar att Sverige vid kontakter på hög nivå med Frankrike sedan många år har understrukit den vikt vi fäster vid ett fullständigt provstopp liksom kravet att samtliga kärnvapenstater skall avbryta sin provverksamhet. Detta har framförts såväl till den franske presidenten som den franske premiärministern.

Utskottet tar kraftigt avstånd från fortsatta kärnvapenprov, såväl Frankrikes som andra länders. Utskottet överlåter dock till regeringen att pröva vilka former som kan vara mest ändamålsenliga för att i framtiden göra den svenska inställningen känd.

Utskottet avstyrker därför motion 1988/89:U421.

Icke-spridningsfördraget (NPT) syftar dels till förhandlingar om nedrustning mellan kärnvapenmakterna, dels till att förhindra att kärnvapen sprids till nya länder. Ett antal länder anses besitta teknik för tillverkning av kärnvapen. Flera länder, däribland Argentina, Brasilien, Indien, Israel, Pakistan och Sydafrika, vilka sålunda befinner sig på tröskeln till kärnvapeninnehav, har hittills avstått från att ratificera NPT.

I yrkande 7 i motion 1988/89:U415 (fp) föreslås att Sverige skall fortsätta sina ansträngningar att medverka till en *fullständig anslutning till icke-spridningsavtalet*. Utskottet konstaterar att Sverige sedan anslutningen till NPT för snart 20 år sedan aktivt arbetat för att avtalet skall bli så allomfattande som möjligt. Sverige avser i början av nästa år att tillsammans med övriga nordiska länder göra en gemensam uppvaktning hos de stater vilka är FN-medlemmar men ännu ej undertecknat NPT-avtalet i syfte att få dessa att ansluta sig.

Utskottet anser därmed yrkande 7 i motion 1988/89:U415 besvarat.

IAEA och NPT-avtalet har också aktualiserats i motioner som behandlar sambandet mellan spridning av kärnvapen och utnyttjande av civil kärnkraft. I yrkande 1 (delvis) och 2 i motion 1988/89:U408 (mp) och i yrkande 2 i motion 1988/89:U412 (mp) föreslås att Sverige skall verka för att NPT-avtalet ändras så att främjandet av utveckling och användning av den fredliga kärnenergin inte längre skall vara en uppgift för medlemmarna enligt avtalet.

Den artikel i NPT-avtalet som motionärerna avser (artikel IV. moment 2) har följande lydelse:

Alla fördragsparter förbinder sig att underlätta, och har rätt att delta i, fullständigast möjliga utbyte av utrustning, material samt vetenskaplig och teknisk information för kärnenergis fredliga användning. Fördragsparter som är i stånd att göra så skall också samarbeta för att, antingen ensamma eller tillsammans med andra stater eller internationella organisationer, bidra till den fortsatta utvecklingen av kärnenergis tillämpning för fredliga ändamål, särskilt inom områden som tillhör fördragsanslutna icke-kärnvapenstater, allt under vederbörligt hänsynstagande till behoven inom världens utvecklingsområden.

Denna artikel måste enligt utskottets mening betraktas i sitt historiska sammanhang. När NPT-avtalet förhandlades under 60-talet var den gängse bedömningen av den civila kärnkraften att den var ett självklart och viktigt bidrag till världens framtida energiförsörjning. Intresset att få tillgång till den civila kärnteknikens tillämpningar har för åtskilliga länder varit ett motiv bakom åtagandet att avstå från anskaffandet av egna kärnvapen. Åtagandet att bidra till u-ländernas tillgång till den civila kärnteknologin har därmed blivit något som de tekniskt mer avancerade länderna fått göra för att uppnå avtalets huvudsyfte, nämligen att förhindra kärnvapenspridning. En stor del av den i artikel IV nämnda biståndsverksamheten avser emellertid inte kärnkraftsutbyggnad utan isotopanvändning inom medicin, jordbruk, livsmedelsteknik m.m.

Utskottet konstaterar att Sveriges anslutning till NPT-avtalet år 1970 var en naturlig följd av att vi själva avstått från kärnvapen. Sverige anser självfallet inte att anslutning till detta avtal innebär något åtagande att i dag aktivt verka för en spridning av civil kärnkraft.

Utskottet bedömer möjligheterna att genom en ändring av NPT:s stadga formellt begränsa eller upphäva åtagandet i artikel IV moment 2 som utslutna. Ändringar i fördragstexten kan endast ske genom majoritetsbeslut. Många u-länder, vilka utgör majoriteten av fördragsmedlemmarna, är positiva till artikel IV. Skulle denna text öppnas upp för ändringsförslag kan u-länderna förväntas kräva att biståndet på detta område skall utvidgas, inte inskränkas. Skulle de därvid inte vinna gehör för sina krav, finns en uppenbar risk att avtalet, som är av central betydelse och hittills fungerat relativt tillfredsställande, skulle förlora det stöd det haft.

Utskottet avstyrker därför i denna del yrkande 1 i motion 1988/89:U408 samt yrkande 2 i samma motion liksom yrkande 2 i motion 1988/89:U412.

På motsvarande sätt aktualiserar flera motioner FN-organet IAEA:s roll och uppgifter. I motion 1988/89:U402 (c) föreslås att regeringen tar initiativ till att begränsa IAEA:s roll till att endast gälla dels kontroll och säkerhet för den civila kärnkraften, dels att förhindra kärnvapenspridning. Samma förslag förs fram i motion 1988/89:U408 (mp) och i motion 1988/89:U412 (mp).

IAEA:s verksamhet har bl.a. till följd av Tjernobyli-olyckan utvecklats i riktning mot den kontroll och rådgivning beträffande säkerheten i kärnkraftsanläggningar som motionärerna efterlyser. Samtidigt kräver

u-länderna, som är i majoritet bland IAEA:s medlemmar, att organisationen enligt sina stadgar också skall ägna sig åt bistånd och rådgivning i fråga om den tekniska utvecklingen på kärnenergiområdet.

Enligt utskottets åsikt finns det lika litet som i fråga om NPT-avtalet några förutsättningar för en förändring av IAEA:s stadga i den riktning som motionärerna föreslår.

Yrkande 12 i motion 1988/89:U402, yrkande 1 i motion 1988/89:U412, yrkande 1 (i denna del) i motion 1988/89:U408 avstyrks därför.

I yrkande 11 i motion 1988/89:U402 (c) föreslås att Sverige generellt i internationella fora *aktualiserar sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen*.

Det finns utan tvivel ett indirekt samband mellan civil kärnkraft och kärnvapen. Detta samband är väl utrett. Enligt utskottets mening är det i första hand framsteg inom nedrustningsområdet liksom åtgärder inom ramen för NPT-avtalet och en heltäckande IAEA-kontroll av de civila kärnkraftsanläggningarna i alla länder som krävs för att hindra kärnvapenspridning.

Utskottet konstaterar att Sverige inom dessa ramar länge drivit kravet internationellt på en effektivare kontroll av den civila kärnkraften. Ett aktuellt exempel härpå utgör frågan om separation av kärnvapenstaternas civila och militära kärnenergiverksamhet, så att deras civila verksamhet skall kunna underkastas samma kontroll som icke-kärnvapenstaternas.

Utskottet anser därmed yrkande 11 i motion 1988/89:U402 besvarat.

I arbetet på att stärka kontrollen över den civila kärnkraften spelar som framgått IAEA en nyckelroll. I yrkande 4, motion 1988/89:U409 (m), föreslås att det bör övervägas om Sverige kan verka för *ökade resurser till IAEA:s kontrollfunktioner*. Utskottet konstaterar att Sverige sedan länge har verkat för ökade resurser till IAEA:s kontrollverksamhet. Detta var en av huvudfrågorna som Sverige drev under sin senaste mandatperiod i IAEA:s styrelse 1985—1988 och under årets generalkonferens. Frågan har fortsatt stor betydelse i den svenska IAEA-politiken.

Därmed anser utskottet yrkande 4 i motion 1988/89:U409 besvarat.

Till kärnvapenområdet får även anses höra frågan om *radiologisk krigföring*. Den berörs i motion 1988/89:U402 (c), vari betonas de stora skadeverkningar som ett angrepp på ett civilt kärnkraftverk kan medföra. I motionen framhålls därför vikten av en internationell konvention beträffande angrepp på kärnkraftverk.

Utskottet konstaterar att Sverige sedan flera år arbetar inom CD på en konvention mot radiologiskt orsakad massförstörelse, vilken också omfattar ett förbud mot angrepp på kärnkraftsanläggningar. Redan 1984 presenterade Sverige ett avtalsutkast härom. Konventionsarbetet går emellertid trögt. Frågan har även diskuterats på IAEA:s generalkonferens. Sveriges uppfattning är emellertid att frågan lämpligast bör behandlas i CD.

Det är, som nämns i flera av motionerna, angeläget att kärnvapen och möjligheterna att använda kärnenergi i förstörelsesyfte inte sprids till fler områden eller länder. Det finns redan ett förbud mot användning av kärnvapen i *rymden* men däremot inte mot användning av rymden som medium för transport eller styrning av kärnvapen. Sverige har verkat för att få till stånd förhandlingar om att förhindra en ytterligare kapprustning i rymden. Som framgår av bakgrundsbeskrivningen har Sverige under sommarens session i CD framlagt ett fyrapunktsförslag för sådana förhandlingar, omfattande ett fullständigt förbud mot satellitvapen, ett förbud mot andra vapensystem eller metoder för att angripa satelliter, upprättande av ett verifikationssystem av sådana avtal samt åtgärder för att minska risken för incidenter i rymden.

Utskottet anser att yrkande 9 i motion 1988/89:U402 därmed är besvarat.

Den rymdverksamhet som svenska forskningsinstitut bedriver utgör ett värdefullt stöd för regeringens ovan skildrade initiativ. I yrkande 2 i motion 1988/89:U409 (m) föreslås att riksdagen hos regeringen begär nytt förslag till medelsanvisning för att möjliggöra för FOA att bedriva fortsatt *forskningsarbete på rymdområdet*. Utskottet konstaterar att FOA för innevarande budgetår erhållit medel för rymdverksamheten. Utskottet delar regeringens bedömning att det är angeläget att behålla FOA:s kompetens på rymdområdet. Ytterligare resurser kommer enligt vad utskottet inhämtat att föreslås i nästa budgetproposition.

Utskottet anser därmed yrkande 2 i motion 1988/89:U409 besvarat.

I motion 1988/89:U402 (c) yrkande 7 föreslås förhandlingar så snart som möjligt syftande till *förbud mot kryssningsmissiler*.

Kryssningsmissiler är lågtflygande vapenbärare med nukleära eller konventionella vapen. Till skillnad från ballistiska missiler går de inte i en kulbana utan de styrs likt ett förarlöst flygplan. Markbaserade kryssningsmissiler (GLCM) med längre räckvidd än 500 km omfattas av INF-uppgörelsen och skall således helt avvecklas. Flygbaserade (ALCM) och sjöbaserade (SLCM) missiler har berörts under START-förhandlingarna. Vissa framsteg har gjorts i försöken att fastställa högsta tillåtna antal för ALCM.

SLCM har tidigare utgjort en av de svåraste frågorna i START-förhandlingarna. Som framgått av bakgrundsbeskrivningen kom i september i år Förenta staterna och Sovjetunionen överens om att inrikta sig på att söka lösa problemet med SLCM utanför START-förhandlingarnas ram genom att skjuta över frågan till ett ännu ej närmare definierat bredare marint sammanhang. Från amerikansk sida ställer man sig fortfarande tvivlande till möjligheterna att verifiera ett avtal om SLCM.

Sverige har i många sammanhang uttryckt oro inför de problem som är förknippade med SLCM. Utskottet konstaterar att det är otillfredsställande om den nyligen överenskomna uppläggningsen leder till att behandlingen av frågan om SLCM ytterligare fördröjs. Sverige har i UNDC drivit på för att föra upp frågorna om marin kapprust-

ning, bland vilka SLCM ingår, på dagordningen. Som utskottet redovisat ovan i anslutning till motionerna om kärnvapen ombord vid örlogsbesök har nukleära SLCM åtminstone diskussionsvis ifrågasatts i den debatt som börjat föras bland vissa amerikanska fackmän om möjligheten att tänka sig den amerikanska flottan i framtiden utrustad med endast strategiska ballistiska kärnvapen. Utskottet stödjer självfallet regeringens försök att vinna gehör för nödvändigheten av en överenskommelse om samtliga typer av kryssningsmissiler.

Med det anförda betraktar utskottet yrkande 7 i motion 1988/89:U402 som besvarat.

Två motioner behandlar WHO:s expertstudie av kärnvapenkrigets effekter på folkhälsan och hälso- och sjukvården. I yrkande 6 i motion 1988/89:U402 (c) föreslås att Sverige skall bidra med de resurser som behövs för att det fortsatta arbetet skall kunna genomföras. I motion 1988/89:U417 understryks också det angelägna i att expertgruppen kan fortsätta sitt arbete. Båda motionerna kritiserar det förhållandet att Sverige vid omröstning i WHO:s styrelse om projektet 1987 avstod från att rösta.

Utskottet konstaterar att det svenska agerandet vid behandlingen av resolutionen om WHO:s expertstudie inte innebar något ifrågasättande av rapportens värde eller någon önskan att begränsa dess spridning. Däremot ansåg Sverige att intentionerna bakom resolutionen skulle leda till att WHO-gruppen kom att utvidga studierna till sådana områden som låg utanför WHO:s mandat. Utskottet konstaterar dessutom att den FN:s nya kärnvapenstudie vilken tillkommit på svenskt initiativ och genomförs under en svensk ordförande kommer att behandla kärnvapnen i alla deras aspekter, alltså även sådana som uppsatts för WHO-studien. Behandlingen av WHO:s budget i januari i år innebar dock år att ytterligare medel beviljats för det fortsatta arbetet med studien. Sverige förvissade sig särskilt om att så var fallet.

Därmed anser utskottet i denna del yrkande 6 i motion 1988/89:U402 samt motion 1988/89:U417 besvarade.

Den snabba utvecklingen av forskning och teknik påverkar också förutsättningarna för redan ingångna avtal om förbud mot vissa vapen. Detta är fallet med de biologiska stridsmedlen, vilka berörs i motion 1988/89:U401 (c) samt 1988/89:U410 (m). I båda motionerna berörs de nya möjligheter att skapa tidigare helt otänkbara vapen som den nya biotekniken öppnat. I båda motionerna föreslås också att Sverige skall agera för att i nedrustningsarbetet aktualisera bioteknikens faror och för att stärka kontrollfunktionen i den gällande konventionen om förbud mot biologiska vapen.

Det internationella förbudet från 1925 mot användning av kemiska och biologiska vapen kompletterades 1972 med en konvention mot såväl utveckling som produktion och lagring av biologiska vapen, vilken i dag har undertecknats av 110 stater. Redan under förhandlingarna om denna konvention verkade Sverige för att få till stånd en klagomålsprocedur som kunde ge möjlighet att undersöka eventuella brott mot konventionen.

Vid den andra granskningskonferensen av konventionen 1986 överenskomms om ett frivilligt informationsutbyte angående forskning med konsekvenser för just utvecklingen av nya biologiska vapen. Hittills har emellertid endast en knapp fjärdedel av de anslutna staterna bidragit med information. I år har emellertid information från Frankrike och Kina tillkommit, vilket betyder att alla permanenta medlemmar av FN:s säkerhetsråd nu medverkar i informationsutbytet.

Utskottet delar motionärens syn på det angelägna av ett stärkande av B-vapenkonventionen. Sverige verkar för att fler stater skall delta i informationsutbytet inom ramen för konventionen. Ett exempel på denna strävan är anordnandet av ett symposium i FOA:s regi nästa år om hur informationsutbytet skall kunna utvecklas och förbättras.

Med det anförda anser utskottet att motion 1988/89:U401 samt yrkandena 1 och 3 (delvis) i motion 1988/89:U410 är besvarade.

I motion 1988/89:U402 (c), 1988/89:U409 (m), 1988/89:U410 (m) och 1988/89:U415 (fp) betonas att Sverige måste fortsätta sina ansträngningar att få till stånd en heltäckande *konvention om förbud mot kemiska vapen*.

Sedan lång tid eftersträvar Sverige mycket aktivt ett sådant förbud och har spelat en framträdande roll i arbetet på en konventionstext. Sverige kommer också att under nästa år inneha ordförandeskapet i den särskilda kommitté som utgör det huvudsakliga förhandlingsorganet i CD.

Användningen av kemiska stridsmedel på krigsskådeplatser och mot civilbefolkning under senare år visar också att behovet av en konvention är stort. Risken för spridning av kemiska vapen till allt fler u-länder är uppenbar och understryker ytterligare det angelägna i att förhandlingsarbetet kan slutföras snarast möjligt. Det är därför glädjande att supermakterna i sina bilaterala överläggningar nu enats om procedurer för inspektioner och förstörande av existerande lager av kemiska vapen. Dessa bilaterala överenskommelser kommer att tillföras förhandlingsmaterian under nästa session i CD. Utskottet delar regeringens bestämda uppfattning att CD utgör det enda förhandlingsforumet för en konvention mot kemiska vapen.

Med det anförda betraktar utskottet yrkande 13 i motion 1988/89:U402, yrkande 6 i motion 1988/89:U409, yrkandena 2 och 3 (delvis) i motion 1988/89:U410 samt yrkande 8 i motion 1988/89:U415 som besvarade.

Ytterligare ett område inom vilket kärnvapen spelar en stor roll är de *marina rustningarna*. Det finns också en risk att begränsningarna av de konventionella rustningarna till lands i Europa ökar intresset för en utbyggnad av vapensystemen till sjöss. Det är en utveckling som ägnats ökande uppmärksamhet från svensk sida under senare år.

I motion 1988/89:U402 (c) begärs förslag till konkreta åtgärder för att förhindra marina rustningar. Sverige tog redan 1983 initiativ till en FN-studie om marin kapprustning och har därefter återkommit till frågan bl.a. i UNDC och generalförsamlingens specialsession om nedrustning.

Som framgått av bakgrundsbeskrivningen och av vad utskottet anfört beträffande motionerna om kärnvapen ombord vid örlogsbesök och om kryssningsrobotar framlade Sverige vid årets session med UNDC ett utförligt förslag om ett multilateralt avtal för förhindrande av incidenter till sjöss och även förslag till ett moderniserat protokoll om minrigsföring. Sverige har också uttalat sig för inledandet av multilaterala förhandlingar syftande till breda internationella överenskommelser om såväl förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder som nedrustning på det marina området. Det gäller bl.a. en praxis som innebär att taktiska kärnvapen inte skall medföras under rutinuppdrag utan föras iland.

Medan olika förslag att begränsa de marina rustningarna mött ett växande intresse bland alliansfria länder, har tanken på konkreta förhandlingar på detta område stött på ett principiellt motstånd hos framför allt Förenta staterna och NATO. Västalliansen anser att uppbyggnaden under de senaste årtiondena av den sovjetiska norra marinen utgör ett hot mot NATO:s vitala intresse av att i händelse av en konflikt kunna kontrollera förbindelselederna över Atlanten. Minskningen av USA:s konventionella styrkor i Västeuropa ökar också Atlantens betydelse som transportled. Man anser sig därför inom NATO ha behov av en betydande marin kapacitet och möjlighet att röra sig utan begränsningar på världshaven.

Utskottet förutsätter att regeringen i samråd med andra länder fortsätter att arbeta för förtroendeskapande åtgärder och rustningsbegränsningar till sjöss.

Yrkande 14 i motion 1988/89:U402 anses därmed besvarat.

I motion 1988/89:U402 (c) och 1988/89:U415 (fp) förelås att regeringen skall ta initiativ för att få till stånd *internationella regler för vapenhandeln*. 1988 stod Sverige som medförslagsställare när en resolution för första gången antogs av FN:s generalförsamling angående internationella vapenöverföringar. I resolutionen uppmanas medlemsstaterna bl.a. att stärka sina nationella system för övervakning och kontroll samt att skapa större öppenhet i fråga om internationella vapenöverföringar. I resolutionen uppmanas även FN:s generalsekreterare att genomföra en studie om hur öppenheten i internationella vapenöverföringar skall kunna främjas.

Ehuru tveksamheten till riktlinjer om öppenhet beträffande vapenhandeln består hos åtskilliga av FN:s medlemsländer är det enligt utskottet angeläget att regeringen verkar i denna riktning.

Utskottet betraktar därmed yrkande 17 i motion 1988/89:U402 och yrkande 10 i motion 1988/89:U415 (fp) som besvarade.

I yrkande 5 i motion 1988/89:U409 föreslås att Sveriges statsminister skall överväga sitt fortsatta medlemskap i det s.k. *sexnationsinitiativet*. År 1984, när det internationella klimatet var kärvare än på mycket länge och dialogen mellan supermakterna hotat att helt avstanna, tog Sveriges statsminister tillsammans med ledarna för fem andra länder ett initiativ, vilket blev känt som *sexnationsinitiativet*. Deltagarna kom under de följande fem åren att vända sig till

supermakterna med uppmaningar att återuppta dialogen och vidta åtgärder för nedrustning och för en minskning av konfrontationsatmosfären mellan dem. I maj i år förklarade de sex deltagarna att ett ursprungligt syfte med initiativet, en konstruktiv dialog och framsteg på nedrustningsområdet, nu uppfyllts. De konstaterade också att initiativets syften i övrigt i framtiden bäst kan drivas vidare inom Förenta nationerna.

Utskottet anser därmed yrkande 5 i motion 1988/89:U409 besvarat.

Sverige bör enligt yrkande 9 i motion 1988/89:U415 (fp) verka för en bättre anslutning till det *rapporteringsystem för militära utgifter* som tagits fram av FN för att möjliggöra jämförelser av militärbudgetar. Utskottet konstaterar att de expertgrupper som tidigare bl.a. under svensk ledning utrett frågan funnit att det från tekniska synpunkter är fullt möjligt att skapa ett underlag för rättvisande jämförelser av olika länders militärbudgetar, om bara den politiska viljan hos de rapportrande länderna finns. Bristen på öppenhet kring de militära utgifterna i många länder har emellertid utgjort ett allvarligt hinder för framsteg.

Det är därför enligt utskottets mening glädjande att Sovjetunionen, såsom en del av den större öppenheten i landets inrikes- och utrikespolitik, uttalat sin beredskap att ansluta sig till det av FN inrättade rapporteringssystemet, när de sovjetiska nationalräkenskaperna reformerats så att detta blir möjligt. Med en bredare anslutning som också omfattar de östeuropeiska länderna skulle de jämförelser som rapporteringssystemet möjliggör kunna bli en viktig del i det fortsatta nedrustningsarbetet. Regeringen bör därför utnyttja de nya möjligheter som nu uppstått att verka för en större anslutning.

Därmed får yrkande 9 i motion 1988/89:U415 anses besvarat.

Den centrala betydelse som Sverige tillmäter *Förenta nationernas ansvar för bevarandet av freden* har framgått av utskottets redogörelse i det föregående, inte minst när det gäller de svenska strävandena att inom FN:s ram få till stånd åtaganden på nedrustningsområdet. Detta är ett ansvar som FN:s medlemsländer har tilldelat organisationen. I FN-stadgans första kapitel heter det att Förenta nationernas ändamål är att upprätthålla internationell fred och säkerhet.

I yrkande 1 i motion 1988/89:U415 (fp) föreslås bl.a. att Sverige skall ta initiativ till att inom FN söka utveckla nya och redan beprövade vägar till fredliga lösningar av internationella konflikter, inte minst i syfte att ge FN ett ökat ansvar för efterlevnaden av konventioner och åtaganden på nedrustningsområdet. Sverige bör enligt motionen också stödja FN:s roll i strävandena att lösa regionala konflikter och stödja demokratiseringsprocesser genom övervakande av fria val.

Förenta nationerna arbetade tidigare åtskilliga år under krisartade villkor, när det finansiella och politiska stödet sviktade, biståndsverksamheten måste skäras ned och den fredsbevarande verksamheten bedrevs med stora underskott. Den finanskris som tidigare under 1980-talet drabbade organisationen är inte längre akut. Sovjetunionen har beslutat betala av upplupna skulder, och Förenta staterna har också förklarat att man i framtiden vill fullgöra sina betalningsåliggan-

den samtidigt som man betalar av gamla skulder. Det reformarbete som inleddes för några år sedan i syfte att omstrukturera FN-sekretariatet, banta personalstyrkan och förändra budgetproceduren har haft positiva effekter i detta sammanhang.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att FN måste ges en central roll i det globala freds- och säkerhetsskapande arbetet. Detta är en gemensam nordisk strävan. De nordiska ländernas förslag att bl.a. ge generalsekretären vidgade befogenheter vid kontroll av efterlevnaden av olika överenskommelser på nedrustningsområdet verkar i denna riktning.

Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att FN under de senaste åren kommit att spela en alltmer aktiv roll i försöken att lösa regionala konflikter. I tecknet av ett ökat samförstånd mellan stormakterna har FN vid sidan av de tidigare fredsbevarande operationerna kunnat inleda nya engagemang i Afghanistan och Pakistan, Iran och Irak, Namibia och Angola. Även om de högt ställda förväntningarna under föregående år på en snar lösning av flera gamla konflikter inte helt kunnat infrias, spelar FN här en oersättlig roll. Det är utskottets förhoppning att denna roll i framtiden skall kunna utsträckas också till konfliktområden som nu diskuteras för FN-insatser, t.ex. Västra Sahara och Kambodja.

Som särskilt hoppingsivande ser utskottet FN:s möjligheter att tillhandahålla en möjlighet till internationellt övervakande av allmänna och fria val, som t.ex. i Namibia och Nicaragua.

Det är utskottets förhoppning att det förbättrade internationella klimatet och det pågående reformarbetet inom FN skall leda såväl till en bättre finansiell bas för hela FN-systemet som ett mera beslutsamt politiskt stöd från de stora medlemsländernas sida, vilket är nödvändigt för att FN skall kunna fylla den fredsbevarande roll som stadgan tilldelar organisationen. Utskottet är förvissat om att den svenska regeringen i samarbete med de andra nordiska ländernas regeringar arbetar med detta mål för ögonen.

Yrkande 1 i motion 1988/89:U415 får därmed anses besvarat.

Förslag om studier

Utskottet behandlar under detta avsnitt två motionsyrkanden av allmän säkerhetspolitisk betydelse.

I yrkande 5 i motion 1988/89:U402 (c) föreslås att Sverige skall ta initiativ till en studie om förstärkt skydd av civilbefolkningen i krig. I motionstexten ges exempel på att antalet civila dödsoffer i krig ständigt ökar: från fem procent i första världskriget till 90 procent i den pågående konflikten i Libanon.

Motionärerna pekar utan tvivel på ett mycket allvarligt problem, vars kärna är det moderna krigets karaktär. Utskottet skildrade i betänkande förra året (1988/89:UU4) de internationella regler som gäller för detta område liksom de översikter som utarbetats av folkrättskommittén.

Enligt utskottets mening är den i dag viktigaste uppgiften att öka respekten för folkrätten och åstadkomma bättre anslutning till den konvention som redan finns (den fjärde Genève-konventionen av år 1949). Det har ibland väckts tankar om att sammankalla en internationell konferens om humanitär rätt, men en allmän bedömning är att förslaget tills vidare är orealistiskt.

Flera studier har gjorts av krigets och enskilda vapensystems verkningar. Nedrustningsförhandlingarna är i många avseenden inriktade just på att begränsa eller eliminera sådana vapen som har speciellt förödande och urskillningslösa verkningar, såsom kärnvapen, kemiska och speciellt inhumana vapen. Detta är också en väg att förbättra skyddet för civilbefolkningen.

Utskottet konstaterar att den till utrikesdepartementet knutna delegationen för utveckling av folkrättens regler om humanitet i krig (folkrättsdelegationen) har tagit initiativ till en studie av hur existerande regler för skydd av civilbefolkningen efterlevs. Utskottet utesluter inte att andra specialinriktade studier skulle kunna vara av värde men är inte nu berett att föreslå regeringen att ta initiativ till en studie med den allmänna inriktning som tycks avses i motionen.

Med det anförda betraktar utskottet yrkande 5 i motion 1988/89:U402 som besvarat.

I motion 1988/89:U402 (c) yrkande 18 hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett *säkerhetspolitiskt forskningscentrum*.

Utskottet erinrade i betänkande föregående år (1988/89:UU4) om att riksdagen efterlyst en inventering från regeringens sida av den för svensk utrikes- och säkerhetspolitik relevanta forskning som bedrivs av institutioner i Sverige, samt därtill eventuella slutsatser som en sådan inventering kan föranleda. Utskottet pekade samtidigt på den kartläggning som med finansiering från utrikesdepartementet utfördes på Stockholms universitet av forskning, forskarutbildning och forskningsfinansiering inom ämnet internationell politik.

Dessa inventeringar är nu klara. Utskottet har inhämtat att de slutsatser som föranletts därav nu övervägs i samband med förberedandet av den forskningspolitiska proposition som kommer att föreläggas riksdagen nästa år, då en samlad bedömning av den säkerhetspolitiska forskningen, vilken också berör försvars- och utbildningsdepartementen, kommer att göras.

Utskottet delar motionärernas bedömning att den internationella miljön kommer att ställa växande krav på vår framtida förmåga till säkerhetspolitisk bedömning och analys, inte minst av förhållandena i vårt närområde. Utskottet förutsätter att dessa behov kommer att återspeglas i den forskningspolitiska propositionen. Utskottet är däremot ej berett att nu ta ställning till vilka former en förstärkning av den utrikes- och säkerhetspolitiska forskningen bör ta.

Därmed får yrkande 18 i motion 1988/89:U402 anses besvarat.

Utskottet hemställer

1. beträffande *svensk säkerhets- och nedrustningspolitik*
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1988/89:U409, yrkan-
dena 2 och 3 i motion 1988/89:U415, motion 1988/89:U425 och
motion 1988/89:U424 besvarade med vad utskottet anfört,

2. beträffande *förtroendeskapande åtgärder i Norden*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1988/89:U402,

3. beträffande *kärnvapenfri zon i Norden*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1988/89:U415 och
yrkande 2 i motion 1988/89:U426 besvarade med vad utskottet
anfört,

4. beträffande *parlamentarisk kommission för kärnvapenfri zon*
att riksdagen avslår yrkande 16 i motion 1988/89:U402 och
yrkande 2 i motion 1988/89:U419,

5. beträffande *behandling i Nordiska rådet av nordisk kärnva-
penfri zon*
att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1988/89:U419,

6. beträffande *negativa säkerhetsgarantier*
att riksdagen förklarar yrkande 7 i motion 1988/89:U409 besva-
rat med vad utskottet anfört,

7. beträffande *gemensam nordisk ståndpunkt om kärnvapenfrihet
vid örlogsbesök*
att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1988/89:U414,

8. beträffande *samarbete med Nya Zeeland om örlogsbesök* ,
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1988/89:U414 besva-
rat med vad utskottet anfört,

9. beträffande *garantier vid utländska örlogsbesök*
att riksdagen med avslag på yrkande 15 i motion 1988/89:U402,
motion 1988/89:U404, yrkande 1 i motion 1988/89:U405, motion
1988/89:U413, yrkande 1 i motion 1988/89:U416 och yrkande 1 i
motion 1988/89:U426 förklarar yrkande 2 i motion
1988/89:U405, yrkandena 1, 4, 5 och 6 i motion 1988/89:U414
och yrkande 2 i motion 1988/89:U416 besvarade med vad utskot-
tet anfört,

10. beträffande *medlingsinstitut*
att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad
utskottet anfört med anledning av motion 1988/89:U420,

11. beträffande *jämnare könsfördelning i svenska delegationer
till nedrustningsförhandlingar*
att riksdagen förklarar motion 1988/89:U422 besvarad med vad
utskottet anfört,

12. beträffande *europiska säkerhetsfrågor*
att riksdagen förklarar yrkandena 2 och 4 i motion
1988/89:U402, yrkande 9 i motion 1988/89:U409 och yrkande 5 i
motion 1988/89:U415 besvarade med vad utskottet anfört,

13. beträffande *frysning av kärnvapen*
att riksdagen förklarar yrkande 6 i denna del i motion 1988/89:U402 besvarat med vad utskottet anfört,
14. beträffande *fullständigt provstoppsavtal*
att riksdagen förklarar yrkande 6 i motion 1988/89:U415 besvarat med vad utskottet anfört,
15. beträffande *provstoppskonferens*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1988/89:U418 besvarat med vad utskottet anfört,
16. beträffande *franska kärnvapenprov i Stilla havet*
att riksdagen förklarar yrkande 8 i motion 1988/89:U402 och yrkande 2 i motion 1988/89:U418 besvarade med vad utskottet anfört,
17. beträffande *protest mot kärnvapenprov i Stilla havet*
att riksdagen avslår motion 1988/89:U421,
18. beträffande *fullständig anslutning till icke-spridningsavtalet*
att riksdagen förklarar yrkande 7 i motion 1988/89:U415 besvarat med vad utskottet anfört,
19. beträffande *IAEA och NPT-avtalet*
att riksdagen avslår yrkande 1 i denna del och yrkande 2 i motion 1988/89:U408 samt yrkande 2 i motion 1988/89:U412,
20. beträffande *IAEA:s roll och uppgifter*
att riksdagen avslår yrkande 12 i motion 1988/89:U402, yrkande 1 i motion 1988/89:U412 och ifrågakvarande del av yrkande 1 i motion 1988/89:U408,
21. beträffande *sambandet kärnkraft—kärnvapen*
att riksdagen förklarar yrkande 11 i motion 1988/89:U402 besvarat med vad utskottet anfört,
22. beträffande *ökade resurser till IAEA*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1988/89:U409 besvarat med vad utskottet anfört,
23. beträffande *radiologisk krigföring*
att riksdagen förklarar yrkande 10 i motion 1988/89:U402 besvarat med vad utskottet anfört,
24. beträffande *kaprustning i rymden*
att riksdagen förklarar yrkande 9 i motion 1988/89:U402 besvarat med vad utskottet anfört,
25. beträffande *forskningsarbete på rymdområdet*
att riksdagen förklarar yrkande 2 i motion 1988/89:U409 besvarat,
26. beträffande *förbud mot kryssningsmissiler*
att riksdagen förklarar yrkande 7 i motion 1988/89:U402 besvarat med vad utskottet anfört,
27. beträffande *WHO:s expertstudie*
att riksdagen förklarar yrkande 6 i denna del i motion 1988/89:U402 och motion 1988/89:U417 besvarade med vad utskottet anfört,

28. beträffande *biologiska stridsmedel*

att riksdagen förklarar motion 1988/89:U401 och yrkande 1 och ifrågavarande del av yrkande 3 i motion 1988/89:U410 besvarade med vad utskottet anfört,

29. beträffande *konvention om förbud mot kemiska vapen*

att riksdagen förklarar yrkande 13 i motion 1988/89:U402, yrkande 6 i motion 1988/89:U409, yrkande 2 och ifrågavarande del av yrkande 3 i motion 1988/89:U410 och yrkande 8 i motion 1988/89:U415 besvarade med vad utskottet anfört,

30. beträffande *marina rustningar*

att riksdagen förklarar yrkande 14 i motion 1988/89:U402 besvarat med vad utskottet anfört,

31. beträffande *internationella regler för vapenhandeln*

att riksdagen förklarar yrkande 17 i motion 1988/89:U402 och yrkande 10 i motion 1988/89:U415 besvarade med vad utskottet anfört,

32. beträffande *sexnationsinitiativet*

att riksdagen förklarar yrkande 5 i motion 1988/89:U409 besvarat med vad utskottet anfört,

33. beträffande *rapporteringsystem för militära utgifter*

att riksdagen förklarar yrkande 9 i motion 1988/89:U415 besvarat med vad utskottet anfört,

34. beträffande *FN:s ansvar för bevarandet av freden*

att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1988/89:U415 besvarat med vad utskottet anfört,

35. beträffande *studie om skydd av civilbefolkningen i krig*

att riksdagen förklarar yrkande 5 i motion 1988/89:U402 besvarat med vad utskottet anfört,

36. beträffande *säkerhetspolitiskt forskningscentrum*

att riksdagen förklarar yrkande 18 i motion 1988/89:U402 besvarat med vad utskottet anfört.

Stockholm den 9 november 1989

På utrikesutskottets vägnar

Evert Svensson

Närvarande: Evert Svensson (s), Margaretha af Ugglas (m), Sture Ericson (s), Nils T Svensson (s), Birgitta Hambræus (c), Per Gahrton (mp), Viola Furubjelke (s), Kristina Svensson (s), Anneli Hulthén (s), Eva Björne (m), Gertrud Sigurdsen (s), Maria Leissner (fp), Karin Söder (c), Bertil Persson (m), Håkan Holmberg (fp), Bengt Hurtig (vpk) och Mona Berglund (s).

Använda förkortningar

ABM	Anti-Ballistic Missile
ALCM	Air-Launched Cruise Missile
ASAT	Anti-Satellite
CD	Conference on Disarmament
CFE	Conventional Forces in Europe
CSBM	Confidence- and Security-Building Measures
CTB	Comprehensive Test Ban
ESK	Europeiska säkerhetskonferensen
GLCM	Ground-Launched Cruise Missile
IAEA	International Atomic Energy Agency
INF	Intermediate-range Nuclear Forces
MBFR	Mutual Balanced Force Reductions
NN	Neutral and Non-Aligned
NPT	Non-Proliferation Treaty
NST	Nuclear and Space Talks
PTBT	Partial Test-Ban Treaty
SDI	Strategic Defense Initiative
SLCM	Sea-launched Cruise Missile
START	Strategic Arms Reduction Talks
UNDC	United Nations Disarmament Commission

Reservationer

1. Förtroendeskapande åtgärder i Norden (mom. 2)

Birgitta Hambræus (c), Per Gahrton (mp), Karin Söder (c) och Bengt Hurtig (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 13 börjar med "Utskottet konstaterar att marina frågor" och på s. 14 slutar med "U402 avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning är det viktigt att, som framhålls i motionen, Sverige tar fasta på möjligheterna att främja en avspänning i det nordeuropeiska området. Liksom man studerar dimensionen från Medelhavet till Ural inom ESK-arbetet, kan det finnas skäl att studera dimensionen från Medelhavet till Nordpolen.

Sverige bör ta initiativet till att inom ESK-arbetets ram ta fram ett speciellt program för förtroendeskapande åtgärder i norra Europa.

dels att utskottets hemställan i moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *förtroendeskapande åtgärder i Norden*
att riksdagen med bifall till yrkande 3 i motion 1988/89:U402
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Parlamentarisk kommission för kärnvapenfri zon (mom. 4)

Birgitta Hambræus (c), Per Gahrton (mp), Karin Söder (c) och Bengt Hurtig (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med "Utskottet anser" och på s. 15 slutar med "U419 avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att en parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp bör komplettera ämbetsmannagruppen. Det arbete som parlamentariker utför i informella grupper bör ges ökade resurser i mer etablerade former.

dels att moment 4 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

4. beträffande *parlamentarisk kommission för kärnvapenfri zon* att riksdagen med bifall till yrkande 16 i motion 1988/89:U402 och yrkande 2 i motion 1988/89:U419 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Nordisk kärnvapenfri zon (mom. 5),

Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "U419 avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med motionärerna i att frågan om en kärnvapenfri zon bör behandlas i Nordiska rådet.

Därmed tillstyrker utskottet yrkande 1 i motion 1988/89:U419.

dels att utskottets hemställan i moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *behandling i Nordiska rådet av nordisk kärnvapenfri zon*

att riksdagen med bifall till yrkande 1 i motion 1988/89:U419 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Samarbete med Nya Zeeland om örlogsbesök (mom. 8)

Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar med "Vad gäller förslaget" och slutar med "anses besvarat" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med motionärerna om att ett samarbete med Nya Zeeland i detta avseende bör inledas.

Med hänvisning härtill tillstyrker utskottet yrkande 3 i motion 1988/89:U414.

dels att utskottets hemställan i moment 8 bort ha följande lydelse:

8. *samarbete med Nya Zeeland om örlogsbesök* att riksdagen med bifall till yrkande 3 i motion 1988/89:U414 ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Garantier vid örlogsbesök (mom. 9, motiveringen)

1989/90:UU6

Margaretha af Ugglas, Eva Björne och Bertil Persson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar med "Sveriges strävanden" och slutar med "nu är påkallade" bör utgå.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "På grund av" och slutar med "denna uppfattning" bort ha följande lydelse:

Samtidigt vill utskottet konstatera att det är ett svenskt säkerhetspolitiskt intresse att vi deltar i internationella örlogsbesök samt att sådana förekommer också i svenska hamnar. Det är ett grundläggande svenskt intresse att bevara Östersjöns ställning som ett fritt hav. Det är också viktigt att bevara en gemensam nordisk handlingslinje i frågan om flottbesök.

6. Garantier vid utländska örlogsbesök (mom. 9)

Birgitta Hambraeus (c), Per Gahrton (mp), Karin Söder (c) och Bengt Hurtig (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "Detta visar att linjen" och slutar med "motion 1988/89:U426" bort ha följande lydelse:

Det internationella arbetet bör dock fortsätta. Detta bör likafullt inte hindra att Sverige, i avvaktan på internationella resultat, kräver besked om att svensk lag i detta avseende respekteras i samband med örlogsbesök från kärnvapenmakter eller på annat sätt försäkras sig om att så sker. Enligt utskottets uppfattning är det motiverat att en sådan skärpning av praxis kommer till stånd.

Detta bör utskottet med anledning av yrkande 15 i motion 1988/89:U402, motion 1988/89:U413 och yrkande 1 i motion 1988/89:U426 ge regeringen till känna.

dels att moment 9 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

9. beträffande *garantier vid utländska örlogsbesök*
att riksdagen med bifall till yrkande 15 i motion 1988/89:U402, motion 1988/89:U413 och yrkande 1 i motion 1988/89:U426 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

7. Protest mot kärnvapenprov i Stilla havet (mom. 17)

Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 23 börjar med "Utskottet överlåter" och slutar med "motion 1988/89:U421" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer därför i motionärens synpunkt att denna uppfattning bör framföras som en tydlig protest och tillstyrker därmed motion 1988/89:U421.

dels att utskottets hemställan i moment 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffande *protest mot kärnvapenprov i Stilla havet*
att riksdagen med bifall till motion 1988/89:U421 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

1989/90:UU6

8. IAEA och NPT-avtalet (mom. 19)

Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 24 börjar med "Denna artikel" och slutar med "1988/89:U412" bort ha följande lydelse:

Det är uppenbart att dessa formuleringar är oförenliga med gällande svenska riksdagsbeslut om kärnkraftsavveckling.

Utskottet instämmer därför i motionärernas synpunkter och tillstyrker yrkande 1 i denna del och yrkande 2 i motion 1988/89:U408 samt yrkande 2 i motion 1988/89:U412.

dels att utskottets hemställan i moment 19 bort ha följande lydelse:

19. beträffande *IAEA och NPT-avtalet*
att riksdagen med bifall till yrkande 1 i denna del och yrkande 2 i motion 1988/89:U408 samt yrkande 2 i motion 1988/89:U412 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. IAEA:s roll och uppgifter (mom. 20)

Birgitta Hambræus (c), Per Gahrton (mp), Karin Söder (c) och Bengt Hurtig (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 25 börjar med "Enligt utskottets åsikt" och slutar med "U408 avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Som framgår av vad utskottet ovan anfört måste IAEA:s dubbla roll att främja kärnenergi och försöka hindra spridning av kärnvapen ses i sitt historiska sammanhang. IAEA fick sin stadga av FN:s generalförsamling när alla trodde att kärnkraften var framtidens energikälla. Så är inte längre fallet.

Enligt Artikel II i IAEA:s stadga är syftemålet följande:

Organet skall söka påskynda och utvidga atomenergins bidrag till fred, hälsa och välbefinnande i hela världen. Det skall efter förmåga tillse att hjälp som lämnas av organet självt eller på dess begäran, eller som ställts under dess övervakning eller kontroll, icke användes på sätt att den främjar något militärt ändamål.

IAEA är ett FN-organ och rapporterar varje år till FN:s generalförsamling. Det måste vara möjligt för FN att ändra mandatet för sina organ, när utvecklingen visar att det ursprungliga uppdraget inte längre är relevant.

IAEA har en viktig uppgift att försöka hindra kärnvapensspridningen och att arbeta för kontroll och säkerhet i kärnkraftverken. Däremot är det inte längre lämpligt att IAEA har en skyldighet att "utvidga

atomenergin". Inte heller spridning av teknik för bestrålning av livsmedel eller isotopanvändning inom jordbruket finns det anledning för FN att ägna sig åt.

Brundtland-rapporten framhåller de förnybara energikällorna och teknik för effektiv energianvändning som de lämpligaste metoderna för en hållbar utveckling. FN bör satsa kraftfullt på detta för att möta u-ländernas berättigade krav på bistånd.

Sverige bör väcka förslag i FN om en förändring av IAEA:s uppgifter, så att uppdraget att "påskynda och utvidga atomenergens bidrag till fred, hälsa och välbefinnande i hela världen" upphör.

dels att moment 20 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

20. beträffande *IAEA:s roll och uppgifter*

att riksdagen med bifall till yrkande 12 i motion 1988/89:U402, yrkande 1 i denna del i motion 1988/89:U408 och yrkande 1 i motion 1988/89:U412 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Sambandet kärnkraft—kärnvapen (mom. 21)

Birgitta Hambræus (c), Per Gahrton (mp), Karin Söder (c) och Bengt Hurtig (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 25 börjar med "Det finns utan tvivel" och slutar med "U402 besvarat" bort ha följande lydelse:

Det finns utan tvivel ett samband mellan civil kärnkraft och kärnvapen. Detta samband är väl utrett. För att nämna ett land så har Indien skaffat sig kärnvapenkapacitet med hjälp av kanadensisk kärnkraftsteknik. USA:s förre president Reagan ville att staten i nödfall skulle kunna ta över kärnkraftsreaktorer för att producera bombbränsle, eftersom det är både billigare och snabbare än genom att bygga en särskild anläggning. När de utbrända bränslena från ett kärnkraftverk svalnat några decennier, kan man ta fram plutoniet i ett välutrustat laboratorium och tillverka bomber. Centerpartiets motion beskriver härutöver flera exempel på hur atombomber kan härledas ur kärnkraften.

Utskottet, som finner detta mycket alarmerande, anser att regeringen skyndsamt bör ta initiativ till internationella åtgärder för att förhindra spridning av kärnvapen via kärnkraftsteknik och kärnkraftsavfall. Sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen bör aktualiseras i internationella fora.

dels att moment 21 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

21. beträffande *sambandet kärnkraft—kärnvapen*

att riksdagen med bifall till yrkande 11 i motion 1988/89:U402 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Margaretha af Ugglas, Eva Björne och Bertil Persson (alla m) anför:

Frysning av kärnvapen kan vara kontraproduktivt. En kärnvapenfrysning i Europa i början av 1980-talet, på sätt som föreslogs av vissa, skulle sannolikt ha inneburit fler kärnvapen i Europa i dag än vad nu är fallet. I ett läge där supermakterna beslutat avveckla medeldistan-skärnvapen och förhandlingar sker mellan dessa beträffande ytterligare väsentlig reduktion av kärnvapen synes det angeläget att fortsätta på denna väg.

Att komplicera förhandlingarna med vad som skulle ingå i en s.k. kärnvapenfrysning ter sig i nuvarande läge som en betydande risk att försena arbetet på en kärnvapenedrustning.

